

İSRAİL'İN FİLİSTİNLİ GENÇLERE YÖNELİK İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

ISRAEL'S HUMAN RIGHTS VIOLATIONS AGAINST YOUNG PEOPLE IN PALESTINE

Dr. Öğr. Üyesi Murat KÖYLÜ*

ÖZET

Ortadoğu'da dünyanın gözleri önünde yetmiş yıldır insan haklarının tüm ilkeleri çiğnenerek büyük bir trajedi yaşanmaktadır. İsrail, Birinci Dünya savaşı devam ederken dönemin İngiltere Dışişleri Bakanın Balfour tarafından yayınlanan deklarasyon ile bölgeye yerleşmiş, 1948'den itibaren yazılmış tüm uluslararası kuralları ve temel insan haklarını hiçe sayarak Filistin Halkını kendi topraklarında mülteci ve rehin durumuna düşürmüş, onbinlerce Filistinliyi öldürmüş, hapsetmiş ve sürgün etmiştir. Böylece İsrail, toprak genişleme planlarıyla ilhak etmek (Yahudileştirmek) istediği bölgelerde yaşayan Filistinlilerin topraklarını terk etmeleri için politikalar geliştirmiş, genel bütçesinden bu iş için özel bütçe ayırmıştır. İsrail yerleşim planlarında, Filistin'in sadece toprağını değil özellikle Filistinliler için geleceğin umudu sayılan ve oranı toplumun yarısından fazlasını teşkil eden gençleri (18 yaş altı) de hedef almıştır. 1948 yılından itibaren İsrail tarafından, Filistin Halkının, özellikler gençlere yönelik temel in-

ABSTRACT

There has been a great tragedy in the Middle East for seventy years all the principles of human rights have been violated in front of the eyes of the world. Israel has settled in the region with the declaration issued by the British Foreign Minister Balfour during the First World War, ignoring all international rules and basic human rights issued from 1948, reducing the Palestinian people to refugees and hostages in their own lands, killing tens of thousands of Palestinians, imprisoned and exiled It has. Thus, Israel has developed policies for abandoning the territory of the Palestinians living in the regions they want to annex (Jewish) with their territorial expansion plans, and have allocated a special budget for this work from their general budget. In the Israeli settlement plans, it also targeted young people (under 18), who are hoping that they will come not only to the land of Palestine but also to the Palestinians, and that constitute more than half of the population. From 1948 onwards, the issue of the fundamental human

* Dr. Öğr. Üyesi, Toros Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, murat.koylu@toros.edu.tr

san hakları ihlalleri çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı ise tüm dünyanın gözleri önünde yaşanan Filistin Halkının ve özellikle gençlerinin yaşamış olduğu insan hakları ihlallerine, bilim dünyası başta olmak üzere dünya kamuoyunun dikkatini çekmektir.

Anahtar Kelimeler: İsrail, Filistin, Gençler, İnsan Hakları İhlalleri

rights violations for the characteristics youth of the Philistine People constituted by Israel. The aim of the work is to attract the attention of the world public opinion, especially to the world of science, to the violations of human rights that the Palestinian people and especially young people living in front of the eyes of the whole world lived.

Key Words: Israel, Palestine, Youth, Human Rights Violations

GİRİŞ

Ben Gurion Havalanı'na indiğinizde çevrenizde tam donanımlı İsrail askerlerinin silahlarının gölgesindeki sanki modern bir Avrupa ülkesinde kendinizi bulursunuz. Ancak Tel Aviv'den Kudüs'e doğru ilerlerken yolun sağında, her türlü ileri teknoloji kullanılarak gözetlenen üç metreden yüksek duvarların arkasında özgürlükleri, yaşamları İsrail Yönetiminin insafına terk edilmiş medeniyetten uzak yüzbinlerce Filistinlinin umutsuz yaşamlarıyla karşılaşsınız. Dünya üzerinde *kendi güvenliğini bahane ederek* başka bir milleti kendi coğrafyasında mülteci, tutsak duruma düşüren, temel insan haklarından yoksun bırakan ve geleceklerini karartan başka bir millet var mıdır?

Doğu Kudüs ve Filistin yerleşim bölgelerinde, işgalden en çok etkilediği kesimin Filistinli genç nüfus olduğunu gözlemlenir. Kendilerine gelecek inşa etmek isteyen Filistinli bu gençler, yaşamlarının her döneminde İsrail zulümüyle karşı karşıya kalmaları ve geleceklerine umutla bakmalarının neredeyse imkansız olduğunu görmek insanlık onuru için büyük bir utançtır.

Çalışmanın birinci bölümünde İsrail'in Filistin topraklarını yüz yıllık işgali ve tarihsel süreci anlatılacaktır. İkinci bölümünde ise Filistin topraklarında İsrail işgalinin Filistinli gençler üzerindeki temel insan hakları ihlleri ve sonuçları incelenecek, değerlendirme bölümünde ise bu ihlallerin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre yorumlanması yapılacaktır.

1. İsrail'in Filistin'e Yerleşme Çabaları

Yahudiler, yurt edinme konusunda yoğun çalışmalarını 20. yüzyılın ilk yıllarından itibaren yürütmeye başlamışlardı. 1901'de kurulan Yahudi Ulusal Fonu¹, bu çalışmaların en önemlilerinden biri olarak Filistin topraklarının kazanılmasında, satın alınmasında önemli başarı sağlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında, 1904'den itibaren Dünya Siyonist Teşkilatı'nın lideri olarak çalışan Chaim Weizmann, İngiltere üzerinde etkili olmaya çalışmış, bunun için tüm ticari ve siyasi nüfusunu kullanmıştır. İngiltere hükümetine verdikleri ilk muhtırada Weizmann : *Filistin'de bir yurt değil, "Filistin'in" Yahudi yurdu olarak kabul edilmesini, Filistin'e özerklik verilmesini ve Filistin'e Yahudi göçlerinin serbest bırakılmasını* istediler.²

¹ Yahudi Ulusal Fonu için bkz. Walter Lehn, Yahudi Ulusal Fonu: Bir Ayrım Aracı, Siyonizm ve Irkçılık, (çev: Türkkaya Ataöv), Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara,1982, s. 87 – 98.

² Fahir Armaoğlu, Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948–1988), 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara,1994, s.32.

İngiltere, bölgenin öneminin farkındaydı. Sömürgelerine giden yollarının güvenliğini sağlamak ve Ortadoğu'nun kilit coğrafyası olan Filistin toprakları müttefik bir Yahudi topluma bırakmak için, bölgede sürdürdüğü politikaları Yahudilere yönelik değişiklik yapmıştır. Bu değişikliğin en önemli göstergesi göstergesi, İngiltere'nin Dışişleri Bakanı Lord A. J. Balfour'un adıyla anılan ve 2 Kasım 1917 tarihli Balfour Deklarasyonu olarak bilinen mektubun, İngiltere Siyonist Dernekleri Başkanı Lord Rotschild'e yazılmasıdır.

Bu deklarasyonla, Filistin topraklarında bir Yahudi yerleşimi kurulması planı dönemin İngiltere Hükümeti'nce açıkça destek görüldü ve devamında planın uygulamaya konması için adımlar atılacağı belirtilmektedir. Ünlü bir Yahudi yazar olan Arthur Koestler Balfour Deklarasyonu'nu şöyle tanımlıyordu: *Bir devletin başka birine üçüncü bir ulusun toprağını vermesi.*³

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşananlar yukarıda sayılan faktörlere başkalarının da eklenmesini getirmiştir. İlk, savaş sonrasında bölgenin siyasal haritası muzaffer müttefikler tarafından tekrar çizilmiştir. Fransa Lübnan ve Suriye'de; Britanya Irak, Transürdün ve Filistin'de manda rejimleri kurmuştur. Resmi olarak Filistin denen manda rejiminin sınırları Filistin milliyetçiliğine, üzerinde somut olarak hak iddia ettiği ülkeyi gösterme imkanı vermiştir. İkincisi, Britanya Mandası yıllarında iletişim, ulaşım ve eğitim alanında yaşanan gelişme, Filistin milliyetçiliğinin ete kemiğe bürünüp etki alanını genişletmesine imkan tanımıştır. Üçüncüsü, özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında Filistin'e yönelik Yahudi Göçü'nün artışıyla birlikte, toplumsal hayatta güçlü bir ötekinin ortaya çıkışı Filistin milliyetçiliğinin inşasını hızlandırmıştır. Ulusal inşa süreçlerinde bir ötekinin varlığı, özellikle ihtiyaç duyulan bir olgudur.⁴ Hatta Ilan Pappé gibi yazarlar Siyonist hareketin dünyada eşine az rastlanır başarıya sahip bir ulusal hareket olduğunu, bir ulus yaratmak isterken iki ulus yarattığını (Filistin ve İsrail) iddia etmektedir.⁵ Sonuncu faktör olarak, Birinci Dünya Savaşı sonrasında o dönemde birbirine muhalif iki akımın hem seküler büyük Suriye, hem de müslüman pan-Arap projelerinin iflas etmiş olmasını gösterebiliriz. Bu teritoryel, yurttaşlığa dayanan bir ulus-devlet kurmayı hedefleyen milliyetçilikle, bütün etnik Araplar'ı tek ulus-devlet altında birleştirmeyi hedefleyen etno-

³ Türkaya Ataöv, Filistin Sorunu'nun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 25, No:3, 1970, s.44.

⁴ Rashid Khalidi, Palestinian Identity: The Construction of Modern Consciousness, New York, Columbia University, 1997, s.177-178.

⁵ Issam Nassar, "Reflections on Writing the History of Palestinian Identity", Palestine-Israel Journal, Vol.8, No.4, 2001, s.26.

milliyetçiliğin karşılaşmasıdır. Özellikle Suriye’de krallığını ilan eden Faysal’ın yenilgisinden sonraki (1921) Fransız mandası döneminde Fransızlar’ın dinsel ve etnik ayrılıkları derinleştiren politikaları Suriye ulusal kimliğinin gelişimine engel olmuş, Mısır, Lübnan ve Filistin ulusal kimliklerinden bile daha zayıf olmasına sebebiyet vermiştir.⁶ Manda rejimleri ile bölünen Arap coğrafyasında pan-Arap milliyetçi akımın tekrar güçlenmesi için de Nasır’ın iktidara gelmesini beklemek gerekmiştir.

Osmanlı hakimiyetinin sona ermesiyle Filistin’e yönelik Yahudi göçü ve toprak alımlarının önündeki sınırlandırmalar Britanya Mandası tarafından kaldırılmıştır. Yahudiler’in kurmuş oldukları fonlar aracılığıyla özellikle toprak ağalarından geniş araziler almaları, bu topraklar üzerinde yaşayan köylüleri ciddi oranda mağdur etmiştir.⁷ Geleneksel toplumlarda zaten var olan yabancı korkusuyla da birleştiğinde toprak mevzusu, bir öteki olarak ortaya çıkan Yahudilere karşı milliyetçi karşı çıkışın halk desteği kazanmasına ve kendilerini Britanya emperyalizmi ile Siyonizme karşı koruyamayan, ötesinden onlarla işbirliği içinde köylü sınıflara karşı hareket eden eşraf ve elit algısının yerleşmesine, sınıfsal bir öfkeye dönüşmesine sebep olmuştur.⁸

II. Dünya Savaşı’nın müttefiklerin galibiyetiyle sonuçlanmasından sonra, Filistin meselesi son safhasına ulaşmış ve Kuzey Afrika’nın Alman ittifakına katılmasından korkan İngilizler, Haganah’tan yardım istemiştir. Bu yardımlarla Mısır’da Erwin Rommel’in ordularını yenen İngilizler Haganah’a olan desteklerini geri çekmiş, 1943’te uzun süre devam eden görüşmeler sonunda İngiliz ordusu Yahudi Tugayları adında bir grup kurmuştur. Yahudilerden oluşan ve 5,000 askeri bulunan Tugay 1944 yılında İtalya’ya savaş için gönderilmiştir. Bunun sonucunda bu tugay 1946’da terhis edilmiştir. Tugay, İngiltere ve Amerika’nın yardımını sağladıktan sonra, Filistin meselesini Birleşmiş Milletler’e götürüp, meselenin çözülmesini istemiştir. BM, Kasım 1947’de Filistin’in biri Yahudi öteki Filistin olmak üzere iki devlet arasında paylaşılmasına karar vermiştir. 1948 yılında ilk yerleşimcilerin Filistin topraklarına ayak basmasından itibaren çatışmalar başlamıştır.⁹

⁶ Moshe Ma’oz, *Attempts to Create a Political Community in Modern Syria*, London, Tauris Academic Studies, 1997, s.216-217.

⁷ Samih K.Farsoun and Christina E. Zacharia, *Palestine and Palestinians*, Boulder, Colorado, Westview Press, 1997, s.80.

⁸ Baruch Kimmerling, “The Formation of Palestinian Collective Identities: The Ottoman and Mandatory Periods”, *Middle Eastern Studies*, April 2000, s.65.

⁹ Walid Khalidi, *Why did the Palestinians leave? Revisited*. *Journal of Palestine Studies*, XXXIV(2), 2005; <http://www.palestine-studies.org/jps/abstract/41537>, (E. T: 02.10.2014).

Filistinlilerin bağımsız bir devlet kurma çabaları, İngiliz manda dönemine kadar uzanmaktadır. İngiltere'nin 1947 yılında Filistin topraklarındaki manda yönetimini sonlandırmak istemesi üzerine, ülkenin geleceğini tayin etmek için Birleşmiş Milletler, Filistin Özel Komitesi kurmuştur. Komite hazırladığı planda Yahudilerin toplam nüfusun üçte birine ve arazilerin % 6'sına sahip olduğunu tespit ederek Genel Kurul'a Filistin'e bağımsızlık verilmesini tavsiye etmiştir. Bağımsız Filistin'in nasıl olacağı konusunda ise Komitede fikir ayrılığı yaşanmış ve üyelerin desteklerine göre çoğunluk ve azınlık planı olarak adlandırılan iki plan ortaya çıkmıştır. 11 üyenin 3'ünün desteklediği azınlık planında federal bir devlet önerilirken, 5 üyenin kabul ettiği çoğunluk planında ise Yahudilerin ve Filistinlilerin çoğunlukta olduğu bölgelere göre taksim yapılmıştır. Filistin toprağında biri Yahudi diğeri Filistinli olmak üzere iki devletin kurulması ve Kudüs'ün uluslararası bir bölge olarak kalması önerilmiştir. Buna karşın, üyelerin çoğunluğunun desteğini alan bu plan, Kasım 1947'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda yapılan oylamada 181 sayılı karar ile kabul edilmiştir.¹⁰

1948'de savaşın patlak vermesinin ve İsrail Devleti'nin kuruluşunun arifesinde Manda Filistini sınırları içerisinde üçte biri Yahudi olmak üzere iki milyona yakın insan yaşıyordu. Savaşın sonunda yaşanan etnik temizlik¹¹ ve kitlesel göç nedeniyle Filistinli Arap nüfusun yaklaşık yüzde 10'u (160.000 kişi) İsrail sınırları içerisinde kalmıştır. 780.000 Filistinli ise savaş sırasında Ürdün tarafından işgal edilen Batı Şeria ve Mısır'ın denetimine giren Gazze Şeridi'nde mülteci konumuna düşmüştür. Ünlü İsraili tarihçi Benny Morris, Ha'aretz gazetesinde yayınlanan bir röportajında etnik temizlik (nüfus transferi) olmadan İsrail Devleti'nin bir Yahudi devleti olarak kurulamayacağını, Ben Gurion'un da bunu gayet iyi bildiğini söylemektedir. Ona göre ahlaki bir problem yoktur, çözüm yöntemi olarak etnik temizlik ve jenosit arasında bir tercih yapılmıştır.¹²

14 Mayıs 1948'de İngiltere'nin manda yönetimini feshederek bölgeden ayrılması ile birlikte Yahudilerce BM Taksim Planında kendilerine verilmesi öngörülen bölgede İsrail Devletinin kurulduğu ilan edilmiştir. Bundan sonra Suriye, Ürdün, Mısır, Lübnan ve Irak, İsrail'e karşı savaş açmıştır. 1948 savaşı esnasında Arap Birliği'nin girişimiyle geçici bir Filistin yönetimi ve

¹⁰ Birleşmiş Milletler'de Filistin Oylaması Devlete Doğru Mu?; http://www.academia.edu/4485784/BİRLEŞMİŞ_MİLLETLER'DE_FİLİSTİN_OYLAMASI_DEVLETE_DOĞRU_MU?, (E. T: 22.07.2018)

¹¹ Benny Morris, The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

¹² Ari Shavit, "Benny Morris'le röportaj, Survival of the Fittest, Ha'aretz" (English Online Edition), 9 January 2004.

*Gazze’de toplanacak bir Filistin Ulusal Konseyi kurulması başarılmıştır. Konsey 1 Ekim 1948 yılında tüm Filistin topraklarında başkenti Kudüs olan Filistin devletini ilan etmiştir.*¹³

Bütün Filistin Hükümeti (Hükümet-i umum Filistin) Ürdün hariç pek çok Arap ülkesi tarafından bu dönemde tanınmıştır. Savaş sonunda İsrail topraklarını genişletirken, Ürdün’ün Batı Şeria’yı, Mısır’ın Gazze Şeridi’ni ilhak etmesi ile BM taksim planında kurulması öngörülen Filistin devleti asla hayata geçirilememiştir. Filistin Hükümeti’nin elinde kontrol ettiği tek bölge olarak Gazze Şeridi kalmıştır.¹⁴

5 Haziran 1967’de başlayan ve İsrail’in Mısır’dan Gazze Şeridi ve Sina Yarımadası’nı, Ürdün’den Doğu Kudüs ve Batı Şeria’yı, Suriye’den Golan Tepeleri’ni almasıyla sonuçlanan Altı Gün Savaşı, Nasır’ın bayraktarlığını yaptığı Pan-Arap hayalin yıkılmasını beraberinde getirmiştir. Filistinliler üzerinde de savaşın hem maddi hem manevi etkileri çok büyüktür. Binlerce Filistinli 1948’den sonra tekrar mülteci konumuna düşmüş, İsrail Filistin mandası sınırlarının tümüne sahip olmuştur. Filistinli kitleler, etnik temelde bütün Arapları birleştirmeye çalışan Arap milliyetçiliğinden (kavmiyye), ülkesel temelli bir milliyetçilik (vataniyye) anlayışına dönme zorunluluğunu hissetmiş –yani Filistinli kimliklerine sarılmış- ve bu temelde hareket eden siyasal oluşumlara meyletmişlerdir. Bunda en önemli pay İsrail’indir. Çünkü Batı Şeria ve Gazze Şeridi’nin Ürdün ile Mısır’ın elinden çıkmasından sonra işgal edilen topraklarda yaşayan Filistinli kitleler, işgal eliyle birleştirilen Filistin ülkesinin yani “vatanın” içinde yaşamaya başlamıştır. Filistin artık İsrail’dedir.¹⁵

*70’li yıllara gelindiğinde taraflar arasında 6 Ekim 1973 tarihinde başlayan savaş, Müslümanların kutsal ayı olan Ramazan ve Yahudilerin kutsal günleri olan Yevm Kippur’a denk gelmiştir. İsrail birlikleri Sina yarımadasından ve Golan Tepeleri’nden çekilmeye zorlanmıştır. Bu savaşta, ABD İsrail’e ve Sovyetler de Arap devletlerine silah yardımıyla bulunmuştur. Başlangıçta Arapların lehine gelişen savaş, daha sonra İsrail’in karşı saldırıda bulunmasıyla İsrail lehine sonuçlanmıştır. Savaş sona erdiğinde birçok ülkenin diğer devletler tarafından silahlandırılmasının sonucunda taraflar arasında askeri denge değişmiştir.*¹⁶

¹³ Karaman, Filistin, s. 96.

¹⁴ Birleşmiş Milletler’de Filistin Oylaması Devlete Doğru Mu, E. T: 22.07.2018.

¹⁵ Musa Budeiri, Reflections on Al-Nakba, Journal of Palestine Studies, Vol.28, No.1, Autumn 1998, s.34.

¹⁶ Muhammet Cibril, Vasîf Nazzal ve Zuher Sabbâ’, Filistiniyyul 1948 – Nidalün Mustemer. Merkezül Zehra’u Lel-Abhat. Kudüs 1991, s. 88-93.

1973 Arap-İsrail Savaşı neticesinde Mısır, hedefine ulaşmış, askeri bir başarı kazanamamış olsa da diplomasi yolunu açmayı başarmıştır. 1977 yılında Enver Sedat'ın Kudüs'ü ziyareti ile başlayan müzakere süreci, İsrail ve Mısır arasında Amerikan arabuluculuğunda imzalanan Camp David Antlaşması (1979) ile noktalanmıştır. Bu antlaşma ile İsrail Sina Yarımadası'ndan çekilmiş, Gazze Şeridi haricinde 1967 öncesi sınırlara dönülmüştür. Antlaşmada ayrıca Ürdün ve işgal altındaki topraklardan davet edilecek delegelerin katılımıyla Batı Şeria ve Gazze Şeridi için özerklik görüşmelerine başlanması öngörülmüştür. Bir sene içerisinde bitirilmesi planlanan bu görüşmeler sonunda öz-yönetim kurulumu kurulmaz beş senelik geçici özerklik döneminin başlaması planlanmıştır. Ancak daha başlangıçta Ürdün, FKÖ ve işgal altında topraklarda yaşayanlar böyle bir antlaşmayı kabul etmeyeceklerini açıklamışlardır

Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde İsrail işgaline karşı Filistin gençliğinin başkaldırısıyla Aralık 1987 yılında başlayan Birinci İntifada sonuçları itibarı ile çok yararlı olmuştur. İntifada kelimesi Arapça'da başından savma anlamına gelmektedir. Genel olarak bir başkaldırısı, isyanı tanımlamak için kullanılır. İntifada olarak adlandırılan ayaklanmanın ilk adımı ise 7 Aralık 1987 tarihinde atılmıştır.¹⁷

İntifada hareketi Gazze Şeridi'nde başlamış; ancak kısa sürede Batı Şeria'ya yayılmıştır. Protestolar, sivil itaatsizlik şekline bürünmüştür. Genel grevler düzenlenmiş, İsrail ürünleri boykot edilmiş, duvarlara işgal karşıtı yazılar yazılmış ve yollara barikatlar kurulmuştur. Ancak sapan taş ve sopalarla karşılık veren Filistinlerin karşısında ağır silahlarla donanmış İsrail askerleri mevcuttur. Filistinli siviller arasında yüksek can kayıpları meydana gelmişti. 1993'e kadar süren protestolarda toplam can kaybı 1.000'i aşmıştır. İntifada yıllardır ezilen, işkence edilen, zorla evlerinden kovulan, katliamlara uğrayan bir halkın kadın, erkek, yaşlı ve genç olmak üzere hep birlikte İsrail'e karşı duran bir başkaldırı hareketinin adı olmuştur.¹⁸

İlk İntifada'nın nedenleri yirmi yıldır sürmekte olan işgalin Filistinli nüfus üzerinde yarattığı etkilerde aranmalıdır. İsrail, Arap topraklarını istimlak yoluna gitmiş ve saldırgan bir yerleşim politikasıyla Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni coğrafi ve demografik olarak birçok parçaya ayırmıştır. İsrail'in

¹⁷ Fatma Tunc Yaşar, Sevinc Alkan Özcan ve Zahide Tuba Kor, Siyonizm Düşünceden İşgal Gerçeğine Filistin, Gümüş Ofset, İstanbul 2010, s. 65.

¹⁸ N. Göktuğ Edebali, Yakın Tarih Perspektifinde Filistin, 2012, s.18.

uyguladığı ‘demir yumruk’ politikaları, ölümler, hapis cezaları, gözaltılar, ev veya kasaba hapisleri, seyahat kısıtlamaları, ev yıkımları, sokağa çıkma yasakları, eğitim kurumlarının keyfi kapatılması, adaletsiz alınan vergiler Filistinliler’in katlanamayacağı bir hal almıştır. Klasik sömürgeci uygulamalardan farklı olarak İsrail, işgal altında tuttuğu topraklarda belli bir toplumsal sınıfın veya katmanın desteğini kazanamamıştır. Birçok sömürgece olagelenin tersine toprakları üzerine kurulan Yahudi yerleşimleri ve toprak istimlakları neticesinde, büyük toprak sahipleri İsrail’le anlaşır rahatlarını sağlamak şöyle dursun en çok kaybedenlerden olmuştur.¹⁹ Aynı şekilde şehirli tüccarlar, önceki senelerde varolan göreceli rahatlarını yitirmiş, çok yüksek vergiler altında ezilmiştir. Daha da önemlisi İsrail askeri otoriteleri tehdit algısında bir değişikliğe giderek onları kurulu düzenlerini ne olursa olsun bozmak istemeyen pragmatik bir gruptan öte, düşman bir topluluğun üyeleri olarak algılamaya başlamıştır. İntifada öncesinde burjuvazi ve entelijansiya işgalle beraber yaşanamayacağını öğrenmiştir.²⁰

İsrail Yönetimi’nin uyguladığı ekonomik ve sosyal politikalar sınıfsal tabanı ne olursa olsun toplumun bütün kesimlerini işgale karşı geniş bir sınıfsal ittifaka zorlamıştır.²¹ Ayrıca işgal, Filistinliler’in çoğunluğunu yaşamlarını İsrail ekonomisine bağlı olarak sürdüren ücretli emekçilere dönüştürmüştür, köylerde piyasaya sunulabilir iş gücünün gelişimine bağlı olarak yaşanan sosyal değişim neticesinde de toprak sahiplerinin ve taşralı esrafın (zaten çoğunlukla aynı insanlardılar) gücü gittikçe azalmış ve buna bağlı olarak geleneksel elit gitgide zayıflamıştır.²² İşgal altındaki topraklarda siyasallaşmayı arttıran başka bir neden 1967’den 1987’ye kadar yaklaşık beşyüzbin kişinin (Bugün Batı Şeria ve Gazze nüfusu’nun üç milyon kadar olduğu göz önüne alınırsa rakamın büyüklüğü hemen göze çarpar) İsrail tarafından bir süreliğine hapsedilmesi olmuştur, hapise girerken yeterli siyasal bilince sahip olmayanlar, inançlı ve siyasal yönden işgale karşı donanmış olarak hapisten çıkmışlardır.²³

¹⁹ Ziad Abu-Amr, *Islamic Fundamentalism in the West Bank and Gaza*, Bloomington, Indiana University Press, 1994, s.54.

²⁰ Salim Tamari, *The Revolt of Petit Bourgeoisie, Intifada:Palestine at Crossroads*, Jamal R. Nassar and Roger Heacock (eds.), New York, Praeger Publishers, 1990, s.163.

²¹ Joost R Hiltermann, *Behind the Intifada: Labor and Women’s Movement’s in the Occupied Territories*, Princeton, Princeton University Press, 1991, s.144.

²² Hiltermann, *Behind the Intifada* ,144.

²³ Hiltermann, *Behind the Intifada* ,164.

1980’li yılların ortalarına gelindiğinde işgal altında yaşayan Filistinliler’in ekonomik durumları gittikçe kötüye gitmekteydi.²⁴ Körfez ülkelerinde çalışan Filistinliler’in Batı Şeria ve Gazze’deki akrabalarına gönderdikleri paralar seksenli yılların ekonomik krizi ve petrol fiyatlarının düşmesi sonucunda azalınca, halkın hayat standartları gittikçe düşmüştür. Özellikle gençler işgalin dayanılmazlığının daha fazla farkına varmıştır. Gelecekleri gittikçe daha karanlık görünmektedir. Böylece seksenli yılların ortalarından itibaren aileler, şehirler, kasabalar gittikçe içlerine kapanarak gündelik ihtiyaçlarını karşılayıp ekonomik olarak kendi kendine yeterli hale gelme çabasına girişmişlerdir.

13 Eylül 1993’te imzalanan Oslo Antlaşması -resmi ismiyle İlkeler Bildirgesi-, bir yüzyıla yakın bir zamandır süren Arap-İsrail çatışmasını sona erdirecek bir ‘Barış Süreci’nin ilk adımı olarak takdim edilmiştir. Bu antlaşmayla taraflar, birbirlerini karşılıklı olarak tanımayı (İsrail ve FKÖ), işgal altındaki topraklarda antlaşmalarla belirlenen sınırlar dahilinde bir Filistin Özerk Yönetimi’nin kurulmasını, beş sene sürecek bu geçici dönemin başlamasından iki yıl sonra başlanacak nihai çözüm görüşmeleriyle sorunun çözülmesini öngörmüştür. Bu beş senelik geçiş dönemi boyunca İsrail, kuvvetlerini yeniden konuşlandırılması ve önemli Filistin şehirlerinde özerk bir Filistin Yönetimi (FY) oluşturulması planlanmıştır. Geçiş döneminin sonunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin İsrail’in 1967 Savaşı’nda işgal ettiği topraklardan çekilmesini isteyen 242 ve 338 sayılı kararlarına binaen kalıcı bir antlaşmaya varılması düşünülmüştür. Bunun karşılığında Arafat, işgal altındaki topraklarda İsrail karşıtı şiddeti bitirmeyi hatta bunun için İsrail güvenlik güçleriyle koordineli çalışmayı vaat etmiştir.²⁵

1993-2000 arası dönem, Filistin Sorunu’nun nihai çözümü açısından daha çok menfi sonuçlar doğurmuştur. Bu dönemde Batı Şeria ve Gazze Şeridi’nde yaşayan Filistinliler’i gündelik yaşamlarında müspet bir değişim sağlanamamış, 2000 yılı itibarıyla İsraili yerleşimcilerin sayısı iki katına çıkmıştır. Filistin ekonomisi bu dönemde, İsrail’in sınırlarını Filistinli işçilere kapatma (closure) politikaları, ihracat konusundaki kısıtlamalar, Batı Şeria’nin bölgelere ayrılıp denetimlerin sıkılaştırılmasıyla birlikte seyahat etmenin kısıtlanması, hasat zamanında narenciye ve zeytin

²⁴ S.K Farsoun and J.M Landis, The Sociology of an Uprising: The Roots of the Intifada, Jamal R. Nassar and Roger Heacock (ed.), Intifada:Palestine at the Crossroads, New York, Praeger,1990, s.24.

²⁵ Jerome Slater, “What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process”, Political Science Quarterly, Summer 2001, s.171.

bahçelerinde çalışan çiftçilere yönelik yerleşimci saldırıları vb. nedenlerle FY'den değil doğrudan İsrail'den kaynaklanan nedenlerle büyük tahribata uğramıştır. İşsizlik oranı 1992'de yüzde 3 iken 1996'da yüzde 28'e çıkmış ve yine aynı dönem içerisinde kişi başına düşen reel GSMH yüzde 37 oranında azalmıştır.²⁶

El-Aksa intifadası, 28 Eylül 2000 tarihinde Filistin'de başlayan halk direnişine verilen isimdir. Ariel Şaron'un bu tarihte yaklaşık 1.000 askerle birlikte Mescidi Aksa'yı ziyareti, pek çok çevre tarafından bu ziyareti Provokasyon olarak nitelendirilirken, Filistinlilerin protesto gösterileri artmıştır. İkinci Filistin Ayaklanması veya Oslo Savaşı olarak da bilinir. İçinde sivil ve askerleri bulduran toplam ölü sayısı, Filistin tarafında 4422 ve İsrail tarafında 1069'u bulmuş ve 64 yabancı da hayatını ayaklanma sürecinde kaybetmiştir. Yaralı sayısı ise Filistin tarafında 48263 ve İsrail tarafında 4500'ü bulmuştur.²⁷

2005 yılı yazında İsrail başbakanı Ariel Şaron'un daha önce hazırladığı ve İsrail meclisi'nde (Knesset) kabul gören Gazze'den tek taraflı çekilme planı uygulamaya konmuştur. Çekilme planına göre Gazze Şeridi'ndeki yerleşim yerleri ve askeri kışlalar sökülmüş, yerleşim yerlerinde yaşayan yaklaşık 9000 Yahudi yerleşimci Gazze'den çıkarılarak İsrail'in diğer yerlerine yerleştirilmişlerdir. Gazze'den çekilen İsraililer, ordularını yeniden Gazze'nin sınır bölgesinde tutmaya devam etmiştir. İsrail'in attığı tek taraflı bu adım Filistin topraklarında yerleşim kurmaktan vazgeçmeye değil Gazze'deki Al-Aksa İntifadası boyunca uğradığı maddi ve insani kayıplara bağlanmaktadır.

Nitekim 1967 Savaşı'ndan beri Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimleri hız kesmeden devam etmekte, hatta gittikçe sayıları artmakta olan bu yerleşim yerleri Kudüs statüsü ve mültecilerin geri dönüşü yanında çözüm noktasında üç temel unsurun biri olarak sayılmaktadır. Batı Şeria'da toprak bütünlüğünü bozan yerleşimlerin devam etmesi halinde gelecekte bağımsız bir Filistin Devleti kurulması imkânsız olacağı düşünülmektedir.²⁸

27 Aralık 2008 tarihinde İsrail'in Gazze'ye başlattığı silahlı hareketin sonucunda Filistin İnsan Hakları Merkezi tarafından yapılan istatistiklere göre

²⁶ Sara Roy, Gerileme ve Çöküş: Oslo'dan Sonra Filistin Ekonomisinin Durumu, Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Karşı Direnmek, İstanbul, Everest Yayınları, 2002, s.143.

²⁷ İkinci İntifada; http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0kinci_%C4%B0ntifada, (E. T: 06.07.2018).

²⁸ Ali Balcı, Yahudi Yerleşimleri Post Modern Bir İşgal, Ortadoğu Analiz Cilt: 4, Sayı: 45, , 2012, s.68.

çoğu sivil (%82 si) 1400'den fazla Filistinli hayatını kaybetti ve 5300'den fazla kişi yaralandı. Ayrıca Gazze Şeridinin her yerinde büyük çapta özel ve kamu olmak üzere çok büyük sayıda kurum ve konut yıkıma maruz kalmıştır.²⁹ Saldırıların nedenleri ise İsrail'in her zaman saldırmak için bahane ettiği kendi güvenliği mazereti bu savaşta da geçerlidir. Filistin Kudüs Gazetesinde savaş süresince başyazıları eleştirel bir biçimde kaleme alınan bir çalışmada savaşın nedenleri arasında İsrail'in 2000 yılında Güney Lübnan'dan çekildikten sonra bir kısmını kaybettiği caydırıcılık gücünü geri alması gösterilmektedir. Bunun yanında Gazze'yi yöneten HAMAS'ı yok etmek veya en azından zayıflatmak, Gazze'den fırlatılan füzeleri durdurmak ayrıca Filistinlilerin İsrail'e hayır deme iradelerini kırmak ve Filistinlilerin bağımsız bir devlet ve ulusal kimlik ile ilgili beklentilerini yok etmektir.³⁰

İsrail, 14 Kasım 2012 tarihinde sekiz gün sürecek bir saldırıya Gazze'ye uyarı vermeden başladı. Saldırıları, İsrail'in savaş uçaklarının HAMAS'ın askeri kanadı liderlerinden Ahmed Aljabari'ye suikast düzenlemesiyle başlatıldı. İstatistiklere göre savaşta 160'dan fazla Filistinli hayatını kaybetti ve 1200'den fazla kişi de yaralandı. İsrail, Filistinlilere karşı her zamanki savaşlarında yaptığı gibi alt yapıyı, kurumları ve konutları yıkmakta bir sakınca görmemiştir. Savaşın nedenleri ile ilgili ise İsraili bazı yetkililerin ifadelerine göre asıl amaç, daha önceki savaşlar gibi HAMAS'ı yok etmek değil ancak Gazze sınırları boyunca uzun vadeli bir ateşkes sağlamaktır. Savaşın nedenleri analiz edildiğinde belki belirgin kesin bir sonuca ulaşılammamakla birlikte bu savaşın İsrail'in kendisiyle ilgili iç nedenler ile başlatıldığını ve HAMAS'a füzelerin atılmasıyla ilgili de bir uyarı olduğunu söylemek mümkündür.³¹

İsrail, 8 Temmuz 2014 tarihinde Batı Şeria'da yaşanan 3 Yahudi yerleşimcinin kaçırılması ve öldürülmesi olayı üzerine HAMAS'ı suçladı ve Gazze'ye havadan bir saldırı başlattı. HAMAS da buna İsrail topraklarına füze fırlatarak karşılık verdi. Gittikçe artan saldırılar ve çatışmalar, İsrail tarafından kara hareketi başlatılmasıyla başka bir boyuta girdi. Elli günden fazla süren bu savaşın sonucunda, Avrupa Akdeniz İnsan Hakları İstatistiklerine göre aralarında 530 çocuk, 302 kadın, 16 gazeteci, 23 sağlık ekibi personeli ve 11 UNRWA personeli olmak üzere toplam 2100'den fazla Filistinli hayatını kaybetti ve 10840 kişi

²⁹ Filistin İnsan Hakları Merkezi, Gazze: (27 Aralık 2008 – 18 Ocak 2009), (2010), Ramallah.

³⁰ Auni Fares, "Alā Gazze Kıra'Eh Nakdiyye Fī 'İftitāhiyyetiḥā 27 Aralık 2008 – 19 Ocak 2009", Mecellet Hevliyyāt Alkuds, Sayı: 8, 2009- 2010 Kış –Bahar (2009), s.51.

³¹ Ahmed Azm, "Gazze Tuğayyir Qava'id Allu'ba", Mecellet Aldirāsāt Alfalastīniyye, Cilt: 24, Sayı: 94, 2013 Bahar, s.136.

de yaralandı. Öldürülen Filistinlilerin %82'sinin sivil olduğu tespit edildi. Karşı tarafta ise 6'sı sivil 72 İsrailinin hayatını kaybettiği tespit edilmiştir. İstatistiklere göre ayrıca yüzlerce okul, kurum ve binlerce konut yıkılmış, yüzbinlerce Gazzeli evsiz kalmıştır. Ekonomistlere göre Gazze'deki yıkımın miktarı ile maddi kayıplar 4 milyar dolardan fazladır. Yıkılanları yeniden inşa etmek ve Gazze'nin imarı için bundan daha büyük bir tutara ihtiyaç bulunmaktadır.³²

Filistin topraklarında işgal gücü olarak bulunan İsrail, Filistinlilere ve Filistin topraklarına sürekli saldırmakla uluslararası insani hukuk anlaşmalarını, BM'nin şartını (misakı) ve uluslararası ilişkilerde yerleşmiş hukuki prensiplerden kaynaklanan sorumlulukları ihlal etmektedir. Böylelikle uluslararası anlaşmalarla ve hukuk prensipleriyle üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmediği gibi sürekli ihlallerde bulunduğu için İsrail işgal Devletinin hem cezai hem sivil sorumluluğu gerektirmektedir.³³

İsrail tarafından Filistinlilere karşı devam eden işgalci uygulamalar, (toprak müsadere, tutuklamalar, öldürmeler, yaralamalar, Yahudileştirmeler, vb.) Kudüs şehrinin statüsü, mültecilerin geri dönüşleri ve Batı Şeria'daki Yahudi yerleşim yerleri şeklindeki üç temel noktada bir anlaşma ufku bulunmaması yakın tarihte bölgede bir barış sağlanamayacağını gösterdiği gibi, olağanüstü bir durum veya güç müdahale etmeden çatışmaların her an yeniden patlak verebileceğini göstermektedir. İsrail'i Filistinlilere karşı aşırı güç kullanmaktan ve uluslararası hukuku ihlal etmekten men edecek uluslararası bir gücün bulunmayışı bunun tersine İsrail'e her uygulamasında ve savaşında destek olan süper güçler İsrail'i bir yandan şımarttırırken zulümlerin devam etmesine de müsaade sağlamaktadır. Öbür taraftan da Filistinliler, üzerlerinde vukuu bulan, her zaman hissettikleri zulüm kalkmadan ve minimum haklarını elde etmeden direnişten vazgeçmeyecekler ve mücadeleye devam edeceklerdir.

2. İsrail'in Filistinli Gençlere Yönelik İnsan Hakları İhlalleri

Filistin toplumunda genç (18 Yaş altı) kategorisine girenlerin oranı toplumun yarısından fazlasını teşkil etmektedir. Filistin İstatistik Merkezi tarafından 1995 yılında yapılan nüfus sayımına göre ve Filistin'de 2000 yılında yapılan sayıma göre ise 18 yaş altındakilerin oranının %53 olduğu ve bu oranın 2010 yılında %50,4 olduğu tespit edilmiştir. Bu yüksek oran Filistinli planlayıcı, karar alıcı ve

³² <http://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2014/8/28> (E.T:12.07.2018)

³³ Emine Hamdan, *Hiṁāyet Almadaniyyin Fī Al' rādi Alfalast̄niyye Almuhtella* (İttifakiyyet Ceneif Alrabi'a), Yüksek Lisans Tezi, Nāblus: Cāmi'at AlNacāh, (2010), s.74.

uygulayıcılar tarafından halkın bu büyük kategorisine daha büyük önem ve özen gösterilmesini gerektirmektedir. İsrail işgalinin boyunduruğundan kurtulmak için direnen Filistin halkına karşı şiddetin her türüne başvurulmuştur. İsrail, Filistin halkını tebaa durumuna getirmek için özellikle fakirleştirici ve cahilleştirici bir politika izlemiştir. Direniş hareketinin şiddetlendiği zamanlarda İsrail tarafından uygulanan toplu cezalandırma uygulamalarını arttığı kaydedilmiştir. Örnek olarak 2000 yılında başlayan Al-Aksa İntifadası'ndan sonra Filistin İstatistik Kurumu (FİK) tarafından hazırlanan ve yaklaşık 2500 aileyi örneklem alan çalışma sonucunda Filistinli ailelerin %10,5'i aylık gelirinin tamamını, %49'u ise aylık gelirinin yarısını kaybettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yetmiş yıldır soykırım, bombardıman, katliam, yıkım, toprak müsadereci, hapis, baskı ve abluka gibi vahşi uygulamalara maruz kalan Filistin halkı, kendi toprağı üstünde hala bu şartları fazlasıyla yaşamaya devam etmektedir. Özellikle 2000 yılında başlayan II. İntifada esnasında Filistinliler, İsraililere karşı ellerindeki hafif silahlar ile karşı koymaya başladıktan sonra İsrail bu sefer saldırılarının çapını genişletmiş, kullanılan gücün niceliğini ve niteliğini artırmıştır. Zira İsrail bir direnişçiyi öldürebilmek için beraberinde bulunan herkesi öldürmekten çekinmemiştir. Böylece binlerce insan hayatını kaybetmiş, on binlerce insan da yaralanmıştır. Yapılan araştırmalara göre II. İntifada esnasında hayatını kaybeden ve yaralanan on binlerce Filistinliden %30'unun 18 yaş altında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yüzlerce çocuğun direnişe katılmak bahanesiyle tutuklanarak hapse gönderildiği ve bir kısmının da soruşturma esnasında işkenceye maruz kaldığı tespit edilmiştir.³⁴

Filistin İstatistik Merkezi'nin 2008 yılında yayınlanan raporuna göre:

2000 yılının eylül ayında başlayan Al-Aksa İntifadası sırasında Nisan 2008 tarihine kadar İsrail askerleri tarafından öldürülen 18 yaş altındaki Filistinli gençlerin sayısı 959'dur ve bu rakam aynı dönemde öldürülen Filistinlilerin toplam sayısının %18'ine tekabül etmektedir. Ayrıca raporda öldürülen gençlerin çoğunun (%50'sinden fazlası) öldürücü yerlerden vuruldukları kaydedilmiştir.³⁵

Filistin toplumunun bir parçası olan Filistinli gençler, İsrail işgal güçlerinin Filistinlilere karşı gerçekleştirdiği şiddet uygulamalarına maruz kalmışlardır. Psikolojik sağlık uzmanlarına göre Filistinli gençlerin %90'ı hayatlarında

³⁴ <http://www.pcc-jer.org/new/articles.php?id=127> (E.T: 22.07.2018)

³⁵ Ahmad Elhilah ve Mariam Itani, The Suffering Of Palestinian Child Under The Israeli Occupation, 1. Baskı. Beyrut: Merkez Dirāsāt Al-Zaytūne Yayınları, (2008), s.30-31.

travma etkisi yaratan olaylara maruz kalmıştır. Bu travma, çoğunlukla İsrail işgalin Filistin aile yapısı üzerindeki etkilerinden kaynaklanmaktadır.³⁶

İsrail işgal güçleri tarafından Filistin sivil halkına yönelik *aşırı şiddet uygulamalarını kapsayan insan hakları ihllaleri* gençlere temelli olarak yansıyor onların psikolojik yapılarında büyük etkiler yaratmıştır. Doğrudan veya dolaylı olarak gençlere yönelik uygulanan şiddetin neticesinde gençlerde oluşan psikolojik ve davranışsal bozuklukların bazıları: *dikkat eksikliği, unutkanlık, odaklanma ve hafıza zayıflığı, üzüntü ve depresyon, aşırı hareketlilik ve diğerlerine karşı şiddet içeren davranışlardır*. Ayrıca gençlerde *az uyuma, uyku aşırılığı veya kâbus görme gibi uyku ile ilgili bozukluklar* olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında yaşanan şiddet olaylarının gençlerin oyun niteliğine ve hatta gençlerin İsrail tarafından uygulanan çeşitli şiddet tablolarıyla dolu resimlerine bile yansıdığı gözlemlenmiştir.

Fiziksel Şiddet: Cezalandırmak, muhtemel şiddeti veya isyanı engellemek ve halkta korku yaratmak amacıyla İsrail güçleri tarafından uzun süredir özellikle yakalama esnasında daha önce sorgu yöntemi olarak kullanılan yöntemlerden birisidir. Yapılan çalışmalara göre alınan örnekte Filistinli gençlerin % 45'i dayaha maruz kalmış ve bunların dayak neticesinde %5'inin vücutlarının çeşitli yerlerinde kemik kırıklığı oluşmuştur.³⁷

Yapılan araştırmalarda fiziksel şiddete maruz kalma veya şiddete şahitlik etmenin gençler üzerinde psikolojik ve davranışsal etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Katleen,'in çalışmasında Filistinli gençlerin İsrail askerleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalmaları ile psikolojik sorunların yaşanması arasında yüksek oranda doğru orantı bulunduğu, erkek gençlerin kız gençlere göre işgal güçleri ile yüz yüze gelmelerinin daha sık olduğu ve şiddete daha fazla uğradıkları tespit edilmiştir. Yine Alhmuz tarafından yapılan, 2006 tarihli çalışmada şiddete maruz kalan gençlerin özellikle tehlike ve felaket oluşması konusunda daha fazla endişe duydukları, ancak yapılan genel araştırmalardan farklı olarak erkek gençlerin kız gençlere göre daha fazla endişe duydukları ortaya çıkmış ve bu özel durumu özellik taşıyan Filistin davasına bağlanmıştır. Yine bir grup araştırmacı tarafından yapılan araştırmada (16-18) yaş arasındaki Filistinli gençlerin, psikolojik sorun ve davranış bozukluklarının savaş veya çatışma bulunmayan dünyanın çeşitli bölgelerinde ikamet eden gençlere göre

³⁶ <http://www.pcc-jer.org/new/articles.php?id=127> (E.T: 22.07.2018)

³⁷ <http://www.pcc-jer.org/new/articles.php?id=127> (E.T: 22.07.2018)

daha büyük, oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.³⁸

1992 yılında Gazze Şeridi'nde yapılan bir araştırma, fiziksel şiddete şahit olmuş gençlerin fiziksel şiddete maruz kalmış gençlere göre psikolojik hayatlarında daha fazla etkilendikleri tespit edilmiştir. Zira gençlerin %55'i ailelerinin bir ferдинin İsrail güçleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıklarına şahitlik etmiştir. Fiziksel şiddete maruz kalma psikolojik ve ruhsal araştırmalarında şahsi olarak fiziksel şiddete maruz kalan gençlerin endişe ve tedirginlik seviyeleri, ailelerinin bir ferдинin fiziksel şiddete maruz kaldıklarına şahit olmuş gençlere nazaran daha az olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca fiziksel şiddete maruz kalmış gençlerin özgüvenleri, fiziksel şiddete şahitlik yapmış olanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Nitekim fiziksel şiddete maruz kalmış gençlerin %45'inde özgüvenin yüksek olduğu, buna karşın fiziksel şiddete şahit olmuş özgüveni yüksek olanların oranının %16 olduğu belirlenmiştir. Verilere göre İsrail güçleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalan Filistinli gençlerin ailelerinin bir ferдинin fiziksel şiddete maruz kaldığına şahitlik etmişlere göre psikolojik olarak daha az etkilendikleri belirlense de her iki durum da çocuğun psikolojik yapısında olumsuz etkiler yaratmaktadır.³⁹

Yaralama: Filistinli gençler, Filistin halkının bir parçası olarak yaralanma olaylarından nasiplerini almışlardır. Yaralanma olaylarının diğer uygulamalar ve saldırılar gibi süreç değişmesiyle oranları da değişmektedir. Örneğin 90'lı yıllarda yapılan istatistiklere göre Filistinli gençlerin %3.5'inin gerçek mermi ile, %2.2'sinin plastik mermi ile ve %24.7'sinin lastik mermi ile yaralandığı tespit edilmiştir. Ayrıca Gazze Hak ve Kanun Merkezine göre 1993 Haziran ayında 18 yaş altı yaralanan gençlerin sayısının 271 olduğu tespit edilmiştir. Yaralanmaların bazı durumlarda ölüme yol açtığı, bazen geçici veya göz çıkarılması ve el, kol, bacak kopması gibi daimi bir engelliğe (sakatlık) neden olduğu belirlenmiştir.⁴⁰

Tutuklama ve Hapis: Yapılan çalışmalara göre Filistinli gençlerin yaklaşık %20'sinin gözaltına alındığı tespit edilmiş, birkaç saatten günlere uzanan gözaltı süresi esnasında gençlerin fiziksel şiddete ve bazen de yaralanmaya maruz kaldığı, yakalanan gençlerin tutuklama evlerine veya askeri kamplara götürüldüğü, bazı durumlarda dışarı çıkmaktan mahrum bırakıldığı ve serbest bırakılmasının bir parasal ceza ödeme yapılmasına bağlandığı belirlenmiştir.⁴¹

³⁸ <http://pulpit.alwatanvoice.com/articles/2009/11/11/179491.html> (E.T:22.07.2018)

³⁹ Abuzuhri ve Diğerleri, "Ticāh Ṭullāb AlCāmi' āat AlFalastyniyeh Neḥv Al'unf Ve Mustevā Mumārasātuhum Lah, Gazze", Mecellet Cāmi' at Alaksa, C.12, S.1, (2008), s.141.

⁴⁰ Abuzuhri vd, Ticāh Ṭullāb AlCāmi, s.141.

⁴¹ Abuzuhri vd, Ticāh Ṭullāb AlCāmi, s.142.

İsrail'in Filistinli gençler için cezalandırma ile ilgili bir yasal yaş belirlemesi bir hayli zordur. Zira İntifada süresince birçok çocuğu kendi yuvalarından ayırıp hapis yatırmıştır. Hapis yatırılan gençlere karşı yapılan suçlamalar genellikle taş atmak ve İntifada faaliyetlerine katılma suçlarıdır. 1992 yılında farklı coğrafyaların nüfus dağılımına göre ikamet yerleri kırsal, şehir ve kamp olan ve yaşları 7-15 arasında değişen 2779 çocuk üzerinde Abu Heen ve Alseraj tarafından yapılan bir araştırmada büyük yaşlarda (13-15 yaş arası) daha yoğun olmakla birlikte gençlerin %2,6'sının hapis yattığı, ayrıca babaların %9,8'inin ve abilerin veya kardeşlerin %30,5'inin İsrail'in hapishanelerine girdiği, bunun dışında da yakalama esnasında gençlerin %40'ının fiziksel şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir.⁴²

Arap Çocuk ve Kalkınma konseyi tarafından yayınlanan Çocuk ve Kalkınma dergisinde 2003 yılında Alvehidi tarafından hazırlanan ve İsrail Hapishanelerinde Hapis Yatan Filistinli Gençlerin Durumu adlı çalışmada hapis yatan veya tutuklu olan Filistinli gençlerin, bu durumdan maddi ve manevi olarak etkilendikleri ve çok zor şartlarda yaşadıkları tespit edilmiştir.

Çalışmada bu gençlerin çilesinin daha ilk yakalandıklarında başladığı ve psikolojik terör olarak nitelendirilen uygulamayla gençlerin aşırı derecede korkutularak psikolojik yönden çökertilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Uygulanan fiziksel ve psikolojik şiddetin yalnızca bu aşamada değil gençlerin hapis yattığı müddetçe de devam ettiği belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca tutuklama ve hapis esnasında yasal haklarıyla ilgili tüm uluslararası sözleşmelerin ve teamül kurallarının ihlal edildiği belirtilerek hapis yatmış veya tutuklanmış olan gençlerle görüşme yöntemi kullanarak maruz kaldıkları fiziksel ve psikolojik şiddet tespit edilmeye çalışılmıştır. Hapis yatmış veya tutuklanmış olan gençlerin fiziki ve psikolojik olarak hiç iyileşmeyebilen derin sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir.⁴³

Öldürme: Filistin halkı, İsrail işgali sürecinde sürekli katliamlara maruz kalmıştır. Saymakla bitiremeyeceğimiz katliamların en son örneği, 2014 yılının temmuz ayında Gazze Şeridine düzenlenen saldırıda yaklaşık 2200 Filistinlinin hayatını kaybettiği savaştır. İsraili işgalciler güç dengesi olmayan Filistinliler ile çatışmalarında aşırı güç kullanarak büyük sayıda Filistinli vatandaşın hayatına son vermiştir. Yaşanan ölümlerle birlikte oluşan maddi ve manevi kayıplar vahim

⁴² <http://www.pcc-jer.org/new/articles.php?id=127> (E.T: 22.07.2018)

⁴³ Abir Alvehidi, "Al- Zurvf Al-Şihyye Lila Tfāl Al-Falastyniyn Al- Mu' takalyn Fī Alsucū-nAl- İsrā' İliyye", Mecellet Altufula Ve Altenmiye, Cilt:3 Sayı 11, (2003), s.180.

boyutlara ulaşabilmektedir. Filistin davası sürecinde öldürülen Filistinlilerin çoğu zaman kendi ailelerinin geçimini sağlayan kişiler oldukları için aileleri için ekonomik kaybın yanı sıra ailesinin ve yakın çevresinin geçirdiği psikolojik bozuklukların etkisi daha büyük boyuta ulaşmaktadır. Ailenin bir ferdinin işgal sürecinde öldürülmesiyle ortaya çıkan etkileri inceleyen Albudur ve arkadaşları, (1999) Elhalil şehrindeki Mescid-i İbrahimi’de yaşanan katliamda şehit düşenlerin kız gençlerin %50’sinde, eşlerinin %39’unda ve oğullarının %23’ünde çok belirgin şekilde psikolojik travma yaşandığı tespit edilmiş, bu kişilerde çoğunlukla bir endişe, depresyon ve sosyal çekimserlik ortaya çıkmıştır.⁴⁴

Ev Yıkımları: Ev yıkımı politikası, İsrail işgal güçleri tarafından Filistinli direnişçilere ve ailelerine karşı on yıllardır uygulanmış bir toplu cezalandırma ve caydırıcılık yöntemidir. FİK’nun verilerine göre ev yıkımı politikası II. İntifada’dan sonra büyük hızla artmıştır. İşgal altındaki topraklarda İnsan Hakları İsrail Bilgi Merkezi (Betsalem) tarafından 2004 yılında açıklanan *Al-Aksa* İntifadasında Cezalandırma Amaçlı Ev Yıkımı Politikası Özeti başlığı altındaki raporda İsrail 1967-1987 yılları arasında çoğu işgalden sonraki ilk yıllarda olmak üzere 1,387 evi yıkmış veya kapatmıştır. Son dört yılda 4,100 evin yıkıldığı, bunların içinde 3983 kişinin yaşadığı 628 evin yıkılışının direnişe katılma bahanesiyle bir toplu cezalandırma olarak gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Ev yıkımları politikasının direnişe katılan kişiyi cezalandırmaktan ziyade ailesini, akrabalarını ve hatta komşularını cezalandırmak amacıyla yapıldığı tespit edilmiştir. Zira yapılan yıkımlar, direnişçilerin kendilerine doğrudan dokunmuyordu çünkü adı geçen merkezin verilerine göre ev yıkımı esnasında sanıkların %32’si İsrail hapishanelerinde iken % 21’i aranan kişilerdi. % 47’si ise zaten hayatta değildi. Abu heen tarafından 1992 yılında yapılan çalışmaya göre gençler için kendi evlerinin yıkılma olayının psikolojik etkileri ailesinin bir ferdiyi kayıp etmekten sonra ikinci sırada gelmektedir.⁴⁵

Gazze Şeridi’nde 2009 yılında okullarda eğitimlerine devam eden gençlerin üzerinde yapılan bir alan araştırmasında evleri kısmen veya tamamen yıkılan gençler ile evi yıkılmamış gençler arasında saldırganlık, hareket bozukluğu, altına kaçırma ve korku gibi davranışsal değişkenlerde evi yıkılanların lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu gözlenmiştir. Bu farklılığın evleri kısmen yıkılmış olanların lehine olduğu ve bu durumun evi tamamen yıkılmış olanların evi kısmen yıkılmış olanlara göre yerel ve

⁴⁴ <http://pulpit.alwatanvoice.com/articles/2009/11/11/179491.html> (E.T:15.07.2018).

⁴⁵ <http://www.pcc-jer.org/new/articles.php?id=127> (E.T: 22.07.2018).

uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından daha fazla ilgi görmelerine bağlanmaktadır (Aljabali, 2009:403).

Zorunlu Göç ve Mültecilik: Siyonizm harekete göre göç ettirme veya tehcir kavramı fikir ve uygulamada odak noktası olmuştur. Zira Siyonizm hareketi, Filistinlileri kendi topraklarından kopararak yerlerine Yahudileri yerleştirmek için tehcir komisyonları kurmuş; terör, katliam ve saldırı savaşları gibi şiddet içeren yöntemlere başvurmuştur.⁴⁶

Genel itibariyle mültecilik ile göç arasındaki fark, uluslararası tanınan bir sınırın geçilip geçilmemesi ile ayırt edilmektedir. Mültecilik ve göç terimleri, zorunlu olarak veya çatışmalar sonucunda evini bırakarak başka bir bölgeye yerleşen kişiler için kullanılsa da Filistin davasında iki farklı terim olarak ele alınmaktadır. Zira mültecilik, İsrail'in kurulması sürecinde göç etmiş Filistinliler için kullanılırken; göç, 1967 yılında İsrail ile Arapların arasında çıkan savaş sürecinde yaşanan göç hareketleri için kullanılan bir terimdir. Bunun dışında evini bırakarak başka bir yere göç etmek zorunda kalan Filistinlilere yardım etmek amacıyla 1949 yılında kurulan BM Filistinlilere Yardım Kuruluşu (UNRWA) o tarihten bu yana mülteci Filistinlilere çeşitli ülkelerde destek hizmet ve yardım sunmaktadır.

UNRWA'nın kayıtlarına göre 11 milyondan fazla olan toplam Filistinli nüfusunun %50'sinden fazlası yurt dışında hayatlarını sürdürmektedir. Yine UNRWA'nın kayıtlarına göre Filistinlilerin % 49,8'i mülteci durumundadır. Ayrıca yurt dışında ikamet ettiği halde kayıtlara mülteci olarak geçmeyen Filistinlilerin oranı %22,5 olarak kaydedilmektedir. Filistinli mültecilerin ülke dağılımına gelince mültecilerin %43,5'i Ürdün'de, %21,8'i Gazze'de, %15,5'i Batı Şeria'da, %10,6'sı Suriye'de ve %8,5'i Lübnan'da bulunduğu tespit edilmektedir.⁴⁷

İnsanlar savaş veya zulümden kaçmak için yaşadıkları bölgelerden veya ülkelerinden göç etmek zorunda kalabilmektedir. Bu tür göçlere zorunlu göç veya mültecilik adı verilmektedir. Son yıllarda gerek komşu ülkelerde gerekse başka ülkelerde yaşanan bir takım siyasi ve etnik sorunların yüzünden Türkiye büyük sayıda göçmen kabul etmiştir. İnsanların zorunlu olarak göç etmeleri her zaman psikolojik travmalara sebep olmuştur. Çünkü mülteci, yaşayıp alıştığı

⁴⁶ Gazi Hüseyin, Al'styfān Alyāhvdy Fī Falastīn Min Al'sti'mār 'lā Al'imbiyāliyye, Şam: Et-tihād Alkuttāb Al'arab Yayınları, (2003), s.37.

⁴⁷ Gazi Alsurani, Fī Zikrā Murūr 'rba'ā Ve Sittūn Beyrut: Merkez Dirāsāt Al-Zaytūne yayınları, (2012), s.45.

çevreyi, uzun yıllar mücadeleler vererek edindiği eşyalarını, evini, bir arada olmaktan keyif aldığı arkadaş çevresini ve komşularını yitirmektedir.

Zorunlu göç eden kişi kendini bir anda çok değişik bir dünyanın içinde bulmaktadır. Artık burada mülteciye göre iklim, gökyüzü hatta kokular bile farklıdır. Uzun yılların birikimi olan servetini veya evini kaybetmek, mülteci için büyük bir maddi kayıp anlamına gelir ki, bunun daha sonra elde olmadan ciddi psikolojik travmalara dönüşmesi kaçınılmaz bir haldir. İnsan kendini bir belirsizlik içinde bulur ve kendi içinde çatışmaya girer. Kişiliği büyük darbe almış, yaşam anlamını yitirmiştir. Tüm bunların akabinde depresyon hali gelir ve büyük ihtimalle bu durumdaki insanlar bir şok yaşarlar. Bu da çoğunlukla duygusal travma veya kültür şoku şeklinde ortaya çıkabilir.⁴⁸

Toprak Müsaderesi: Toprak müsaderesi ve yerleşim faaliyetleri, İsrail'in kuruluş amaçlarının başına yerleşmektedir. İsrail Devleti kurulmadan evvel Filistin'e göç eden Yahudiler sürekli toprak alma çabasıydı. Bu yöntemle yeterince toprak elde edemeyeceklerini anlayan Siyonist örgütleri, toprakları Filistinli sahiplerinden boşaltarak Yahudi yerleşimi gerçekleştirebilmek için katliamlara başlamıştır.

İsrail Devleti kurulurken Filistin'in dörtte üçü ele geçirilmiş, kovulan ve tehcir edilen Filistinlilerin toprakları müsadereye tabii tutularak kamulaştırılmıştır. 1967 Savaşı'ndan sonra İsrail toprak müsaderesi ve yerleşim politikasına devam etmiştir. Batı Şeria ve Gazze'de büyük miktarda araziye el koyarak yerleşim yerleri kurmaya başlamıştır.

Toprak müsaderesine tabii tutulmamış Filistin bölgesinin adeta kalmadığını belirtmekle birlikte, Filistin'de toprak müsaderesi ve yerleşim politikasına örnek olarak her bakımdan büyük önem taşıyan Kudüs ilini vermenin isabetli olacağını düşünmekteyim. İsrail 1967 yılında Batı Şeria ile Gazze Şeridi'ni işgal ederken Doğu Kudüs'ü de işgal etmişti. Diğer Filistin bölgelerindeki toprak müsaderesi, yerleşim ve Yahudileştirme politikası istikametinde İsrail, şehri işgal ettiği andan itibaren Doğu Kudüs'te toprak müsaderesi uygulamasına başlamıştır. İsrail, 1968 yılında ilde toplam 4711 dönüm, 70'li yıllarda 12280 dönüm, 80'li yıllarda 4537 dönüm, 90-95 yılları arasında 4409 dönüm arazi müsadereye tabii tutmuştu. İsrail toplamda 27 yıl içerisinde Doğu Kudüs ilinin arazilerinden toplam 52937 dönüm toprağı 15 Yahudi yerleşim yerinin lehine müsadereye tabii tutmuştur.⁴⁹

⁴⁸ <http://www.uskudar.edu.tr/176-zorunlu-goc-ve-psikolojik-etkileri.html> (E.T:15.07.2018)

⁴⁹ Raşid İnnab, Hacm Al'styğān Alyahudy Fī Alkuds Ba'd Al 67, Nablus: Cāmi'at Alnacāh., (2005), s.326.

Toprak müsadere politikası konusunu ele almışken dünyada *apartheid duvarı* olarak bilinen ayırım duvarına değinmeden geçmemek gerekir. Nitekim duvarı koruma amacıyla inşa ettiğini iddia eden İsrail, duvarın son aşamasına gelindiğinde müsadere edilmiş Filistin toprağı Filistin Haber ve Bilgi Ajansı Wafa'ya göre 1,6 milyon dönümü aşacaktır. Duvarın inşasıyla binlerce Filistinli tarım topraklarını kaybederek gelir kaynaklarını tüketecektir. Duvarın arkasında ikamet eden on binlerce Filistinli evine gidebilmek için İsrail'in yetkili makamlarından verilen geçiş izin belgesini almak zorunda kalacaktı. Keyfi olarak verilen bu izinlerin alınmasıyla iş bitmeyecek, zira izin belgesi almış ve karşıya geçmek isteyen her Filistinli geçişleri kontrol eden İsrail askerleri tarafından aranmaya mecbur kalacaktı. Duvar sadece toprak müsadereyle yetinmeyerek Filistinlilerin ekonomik hayatlarına, hareket özgürlüğüne, eğitime, sağlığa, sosyal hayata, turizme ve su kaynaklarına büyük olumsuz etki bırakmaktadır.⁵⁰

Sürgün: Filistinlilere karşı uygulanan toplu cezalandırma yöntemlerinden olan sürgüne gönderme uygulamasıyla İsrail, Filistinliyi zor kullanarak kendi toprağından uzaklaştırılmaktadır. I. İntifada'da İsrailin 70 Filistinliyi sürgüne gönderdiği kayıt edilirken, 1992 yılının aralık ayında bir defada 415 Filistinliyi güney Lübnan'a sürgüne göndermiştir. Yapılan araştırmalara göre sürgüne gönderilen Filistinlilerin 25 yaş arasındaki gençlerinin %44'ünün duygusal sorunlar yaşadığı, 6-12 yaş arasındaki gençlerin korku ve sinir gibi sorunlar yaşadıkları, 13-17 yaş arasındaki gençlerden ise % 47'sinin uyku sorunlarıyla birlikte panik, karanlıktan ve yalnız kalmaktan korkma gibi duygusal sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Ölümle veya sürgüne gönderilmekle çocuğun babasını veya annesini kaybetmesi, çocukta bir mahrumiyet duygusu dolayısıyla da güvensizlik ve endişelerin oluşmasına neden olmaktadır.

Ev Baskınları: İsrail'in Filistin halkına karşı uyguladığı toplu cezalandırma yöntemlerinden bir tanesi olup İsrail askerleri, Filistinlilerin evlerini gece vakti basarak rahatsızlık vermek, aşağılamak veya cezalandırmak amacıyla uygulamışlardır. İsrail işgal güçleri, bu yöntemi özellikle istenen kişilere karşı yakalama esnasında kullanmış, kendi ailesinin huzurunda fiziksel şiddet kullanmayı alışkanlık hale getirmiştir. İsrail askerlerinin düzenlediği gece baskınları esnasında uygulanan evin büyük sayıda askerler tarafından kuşatılması, duvarlardan atlamalar, kapıları aşırı ve korkunç bir şekilde çalmalar veya bazen patlatmalar nedeniyle halkta ve özellikle gençlerde bir takım psikolojik bozuklukların görünmesine neden olmuştur. Zira yapılan araştırmalara göre

⁵⁰ <http://www.wafainfo.ps/atemplate.aspx?İd=4109> (E.T 18.07.2018)

gençlerin evlerinin %85'inin baskınlara maruz kaldığı ve gençlerin %40'nın baskınlarda şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir.⁵¹

İsrail'in bir işgal gücü olarak doğrudan veya dolaylı olarak Filistinlilerin üzerinde uyguladığı politikalar, yukarıda sayılan uygulamalardan ibaret değildir. Zira İsrail, Filistin'i işgal ettiği günden itibaren üzerinde inşa edildiği *Topraksız halka halksız toprak* sloganı ışığında Filistinlileri göç ettirmeye (tehcire) ve Yahudi yerleşimi desteklemeye yarayan uygulamaların tamamına başvurmuştur.

Sokağa Çıkma Yasağı: Kişilik özelliklerini oluşturan faktörlerden sayılan özgürlük, hareketlilik ve duygusal tabirlerden toplu cezalandırma uygulaması sayılan sokağa çıkma yasağı uygulaması esnasında mahrum kalması, toplumda mahrumiyet duygularının türetilmesine neden olmaktadır. Olayların türüne göre değişen sokağa çıkma yasağının uygulanmadığı Filistin bölgesi yoktur. Sokağa çıkma yasağı uygulaması bir toplu cezalandırma yöntemi sayılmasına rağmen gençlerin oynamaları, hareketlilikleri ve ifadeleri bakımından özellikle sokaklardan başka oyun alanları olmayan mülteci kamplarında ikamet eden gençler için bir sınırlamadır. Ayrıca sokağa çıkma yasağı uygulaması süresince yapılan baskınlar esnasında gençlerin huzurunda özelliklere erkek akrabalarına yönelik dayaklar ve aşağılayıcı davranışlar gençlerde büyük olumsuz psikolojik ve davranışsal etkiler bıraktığı tespit edilmiştir. Zira uzun süre sokağa çıkma uygulamasına maruz kalan gençlerde hareket sorunları ve kardeşler arasında şiddet içeren davranışların, itaatsizliğin, yeni durumlardan ve İsrail askerlerinden korkuların arttığı, ayrıca pek çok çocukta müdahale gerektiren psikolojik veya duygusal belirtiler bulunduğu gözlenmiştir.

Güvenlik Kapatmalar: Güvenlik kapatmadan kastedilen, İsrail'in işgali altındaki Filistin topraklarının tamamını veya bir kısmını kapalı güvenlik bölgesi ilan ederek kapatılan bölgede yaşayan Filistinlilerin başka bölgelere geçişlerinin engellenmesidir. Bu uygulama, özellikle Filistin topraklarındaki işsizliğin yüksek olan oranını daha da artırmaktadır. Özellikle 2000 yılında başlayan Al-Aksa İntifadası'nın kıvılcımının ateşlenmesiyle birlikte İsrail tarafından geniş çapta uygulanan bu uygulamanın hem yetişkinlerin hem de gençlerin üzerinde büyük olumsuz psikolojik etkiler yarattığı gözlemlenmiştir.⁵²

Göz Yaşartıcı Gaza Maruz Kalma: İntifada ve faaliyetlerine bağlı olan bu olgu, İntifada esnasında İsrail güçleri tarafından Filistinli kalabalıkları dağıtmak için geniş çapta uygulanmıştır. Yapılan çalışmalara göre Filistinli

⁵¹ <http://www.pcc-jer.org/articles.php?idn=155> (E.T 19.07.2018)

⁵² <http://www.pcc-jer.org/articles.php?idn=155> (E.T 19.07.2018)

gençlerin %92,5'inin kendi evlerindeyken gaz inhalasyonuna maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca çocuk kurtarmak için İsveç Vakfı tarafından yapılan istatistiklere göre bazı Filistinli gençlerin gaz inhalasyonuna maruz kaldıkları için hayatlarını kaybettikleri veya kendi evlerinde kapalı odalara gaz atılma sonucunda bazı kadınların düşük yaptıkları tespit edilmiştir.⁵³

Askeri Barikatlar: Askeri barikatlar yöntemi işgal güçleri tarafından tüm İntifadalar boyunca güvenliği bahane ederek Filistinlilere karşı uygulanan toplu cezalandırma yöntemlerinden bir tanesidir. İsrail işgal askerleri şehirlerarası, şehirler kasabalar ve köyler arası kurduğu barikatlarda Filistinlilere karşı saatlerce bekletme, üst arama, dayak, aşağılama gibi çeşitli uygulamalarda bulunuyorlardı. Yapılan araştırmalara göre barikattan sürekli geçmenin ve barikatlardaki İsrail askerlerinin uygulamalarına maruz kalmanın gençlerin üzerinde sosyolojik ve psikolojik etkiler bıraktığı tespit edilmiştir.

Zira Al Aksa İntifadası süresince Kudüs Açık Öğretim Üniversitesinde okuyan ve her gün barikattan geçen gençlerin bir örnekleminin üzerinde yapılan bir alan çalışması sonucunda tüm bentler için işgalin barikatları yüzünden üzerinde sosyolojik ve psikolojik etki bulunan gençlerin oranı %7'tür. Yani işgal barikatlarının etkilerinin gençler üzerinde çok büyük olduğu, ayrıca çalışmaya katılanların %29,5'i bir dönemden fazla okumalarını ertelemek zorunda kaldıkları, %67'si barikatların yüzünden bir veya daha fazla sınava giremedikleri ve %14'ü ikamet yerlerini değiştirmek zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmaya göre erkeklerin lehine erkekler ve kadınlar arasında barikatlar yüzünden psikolojik ve sosyolojik etkilerde anlamlı farklılık bulunduğu tespit edilmiştir.⁵⁴

Eğitimden Mahrum Bırakma: Zaman zaman İsrail işgal güçleri, Filistinli gençlerin direnişe katılmaları, okullardaki öğrenci kalabalıklarının bu yönde kullanıldıkları bahanesiyle ve gençleri eğitimden mahrum bırakarak cahilleştirmek amacıyla eğitim kurumları ve kuruluşları kısmen veya tamamen kapatma politikasına başvurmuştur. İntifada esnasında gençlerin eğitim seviyeleri gittikçe düşüyordu. Sokaklarda, caddelerde İsrail güçleriyle ve çeşitli risklerle karşılaşmalar artık günlük davranışı haline gelmiş, eğitim alanı olmuştur. Bu süreçte çok sayıda genç hem direniş kültürünü hem de kötü davranış biçimlerini öğrenmiştir.⁵⁵

⁵³ <http://www.pcc-jer.org/articles.php?idn=155> (E.T 19.07.2018)

⁵⁴ Hüsnî Awad, Al-'Sâr Al-Nafsiyyeh Ve Al-'Ctimâ'İyyeh Al-Nâitceh ', Tulkarim: Câmi'at Al-Ḳuds AlMaftuḥa, (2012), s..3.

⁵⁵ Abuzuhri vd, Ticâh Ṭullâb AlCâmi, s.142.

İsrail'in Filistinlilere karşı uyguladığı şiddet seviyesi ve yoğunluğu, direniş şiddetine göre hem direniş iradesini kırmak için hem de Filistin halkını İsrail toplumunda asimile edebilmek için zaman zaman değişmiştir. İsrail 1987'de I.İntifada esnasında Filistinlilere karşı düzenlediği gösterişlerde gerçek mermi, plastik ve lastik kaplı mermi ve gaz pompaları kullanırken; 2000 yılındaki Al-Aksa İntifadası'nın başlamasıyla artık ağır silahları bile devreye sokmuştur. Şiddetli çatışmaların yaşandığı dönemlerde (ki hala yaşanmaktadır) gençlerde psikolojik sorunların arttığı aşikârdır.

I. İntifada döneminde yaşanan gençlerdeki psikolojik sorunların II. İntifada'da şiddetin tırmanmasıyla arttığı kaydedilmiştir. Yapılan çalışmalar ve toplanan verilere göre II. İntifada'nın başlangıcından 31 Mart 2007 tarihine kadar 4713 Filistinlinin hayatını kaybettiği, bunlardan 904'ü yani %19,2'sinin 18 yaş altı olduğu kaydedildi. Ayrıca 20 Şubat 2006 tarihine kadar hapse giren gençlerin sayısının 391 olduğu belirlendi. Gençlerdeki yaralanmalar, gerçek mermiden göz yaşartıcı gaza kadar çeşitlilik arz etmektedir. Al-Aksa İntifada'sı esnasında ve sonrası dönem için yaralanmalar sayı bakımından farklılık gösterirken, İntifada süresince de yıldan yıla yaralanma türüne göre farklılık göstermiştir. 29 Eylül 2000 yılında başlayan Al-Aksa İntifadası süresince ve 28 Eylül 2005 tarihine kadar Filistin Sağlık Bakanlığı verilerine göre 43,771 Filistinli'nin yaralandığı bunlardan 28,861 kişinin yani yaralıların % 65,9'unun 18 yaş altında oldukları tespit edilmiştir. Şehit gençlere gelince, Milli Eğitim Bakanlığı'nın istatistiklerine göre 29.09.2000 tarihinden 08.06.2005 tarihine kadar 586 öğrencinin şehit düştüğü kaydedilmiştir. Şehit öğrencilerin %75,3'ü temel eğitim aşamasında (1-10 uncu sınıf arasında) oldukları, %24,7'sinin ikincil aşamada (lise veya 11 ve 12. sınıflarda) oldukları tespit edilmiştir. Aynı dönem için yaralı öğrencilerin sayısı 3,491 kişi olarak kayda geçmiştir.

Al-Aksa İntifadası esnasında yaşanan şiddet olayları da Filistin Gençlerinin trajedik hayat kitaplarında bir bölüm teşkil etmektedir. Yaşanan şiddet olayları, İsrail tarafından kullanılan aşırı güç ve Filistinlilere karşı uyguladığı çoğu zaman toplu cezalandırma yöntemleri içeren politika neticesinde gençlerde bir takım olumsuz psikolojik ve davranışsal etkiler oluşmasına neden olmuştur. Travmanın tamamen ne olduğunun farkında olmayan gençlerin onu yaşadıklarında en az yetişkin insanların etkilendiği kadar etkilendikleri tespit edilmiştir. FİK tarafından 2004 yılında yapılan istatistiklere göre Filistinli gençlerin %90'ının hayatlarında travma etkisi yaratan olaylara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu travmalar çoğunlukla İsrail işgal güçleri tarafından gerçekleştirilen uygulamalara bağlı olarak olduğu kaydedilmiş, nitekim Kalkınma Çalışmaları Merkezi

tarafından yapılan ankete katılanların %84'ü işgalin uygulamalarına bağlı olarak gençlerinde psikolojik bozuklukların oluştuğunu hissettiklerini ifade etmişlerdir. Detaylı olarak açıklayacak olursak gençlerin %21,9'u bir aile ferдинin şehit düşmesinin travmasını geçirdiği, %9,6'sı ailesinden bir ferдин hapse girmesinin travmasını ve %3,2'si evlerinin yıkımının travmasını geçirdikleri belirlenmiştir. Yapılan araştırmalara bakıldığında gençlerde şiddete yönelmenin bir takım psikolojik ve davranışsal olumsuz etkiler sebebiyle oluştuğu görülmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İsrail medeni dünyanın iki yüzyıldan fazladır kabul ettiği ve en son İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanlar tarafından Yahudilere uygulanan soykırımın birlikte Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni hiçe sayan uygulamalarına yetmiş yıldır pervasızca devam etmektedir.

Kendi ırkına Almanlar tarafından uygulanan insanlık dışı uygulamalardan ders almadığı gibi, zorla işgal ettiği Filistin topraklarında kadın, çocuk, genç, yaşlı dinlemeden ve dozunu her geçen gün artırdığı insan hakları ihlallerine her gün yenisini eklemektedir.

ABD Başkanı Trump'ın 6 Aralık 2017'de Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanınması ve Tel Aviv'deki ABD Büyükelçiliği'ni Kudüs'e taşıma kararını⁵⁶ haklı olarak protesto eden Filistinli göstericilerin 60'dan fazlası -ki bunların 20'si 18 yaş altındaki gençler-İsrail askerleri tarafından dünyanın gözleri önünde katledildiler ve katletmeye devam etmektedir.

İsrail'in Filistin halkına ve gençlerine uyguladığı insanlık dışı eylemlerini İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne⁵⁷ bazı maddelerine göre değerlendirelim:

Madde 5- Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

İsrail, işkenceyi kanunlaştırmış bir rejimdir. İsrail'in hâlen yürürlükte olan kanunlarına göre iç istihbarat örgütü ŞABAK (Shin-Bet) elemanları Filistinli tutukluları itirafa, kendilerinden istenen bilgileri vermeye zorlamak amacıyla bedensel tacize yani işkenceye başvurabiliyorlar. İşin gerçeğinde işkence İsrail'de bir idam metodudur. İsrail kanunları görünüşte idamı yasaklıyor.

⁵⁶ BBC Türkçe, ABD Başkanı Donald Trump, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıdı, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42258773> (E.T 29.07.2018)

⁵⁷ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir.

Ama işkence yoluyla insanların öldürülmesine müsaade ediyor ve bu tür ölümleri *işkencenin dozunun biraz fazla kaçırılması* olarak değerlendirerek bu konuda açılan dava dosyaları yargı kararıyla kapatılabiliyor. İsrail Yüksek Mahkemesi'ne 1994'ün sonuna doğru, iç istihbarat örgütü ŞABAK'ın elemanlarının Filistinli tutuklulara işkence yapmalarının yasaklanması için bir başvuru yapıldı. Ancak mahkeme açılan davayı reddetti. Mahkeme, söz konusu davayı açan İşkenceye Karşı Halk Konseyi'nin ŞABAK elemanlarının başvurduğu işkence metotlarından bazılarını itiraz için yeni bir dava açabileceğini açıkladı. Bu red olayından sonra İsrail hükümeti çıkardığı bazı hükümet kararlarıyla ŞABAK elemanlarının işkence yetkilerini artırdı.

Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International)'nün hazırlayıp yayınladığı bir rapora göre İsrail işgal devleti Doğu Kudüs, Batı Yaka ve Gazze'yi işgal ettiği 1967 tarihinden buyana 700 bin Filistinliyi tutukladı ve bunların % 90'ına işkence etti. İsrail zindanlarına giren Filistinlilerden seçilen 477 kişi üzerinde Dr. Kute adında bir bilim adamının öncülüğünde özel bir araştırma yapıldı. Bu araştırma sonucunda, seçilenlerden % 95,8'inin işkence gördüğü tespit edildi. Uygulanan işkence metotları konusunda verilen rakamlar ise şöyle: Araştırma için seçilenlerin % 92,9'unun aşırı soğukta tutulduğu, % 76,7'sinin aşırı ısıya maruz bırakıldığı, % 91,6'sının uzun süre ayakta tutulduğu, % 68,1'inin boğazlarının sıkıldığı ve boğulmakla tehdit edildikleri, % 77,4'ünün uzun süre aç bırakıldıkları, % 86'sının uzun süre tek kişilik hücrelere kapatıldıkları, % 71,5'inin uzun süre uykusuz bırakıldıkları, % 81,6'sının şiddetli şekilde etlerinin sıkıldığı, % 94,8'inin sözlü hakaretlere uğradıkları, % 90,6'sının değişik şekillerde tehdit edildikleri, % 70,2'sinin başkalarına yapılan işkenceyi seyretmek zorunda bırakıldıkları, % 66'sının haya yerlerinin sıkıldığı, % 13,4'ünün zararlı gazları teneffüs etmeye zorlandıkları, % 9,5'inin de başta elektriğe verme olmak üzere daha başka işkence uygulamalarına maruz bırakıldıkları tespit edildi. Ayrıca bunlardan % 28,1'ine kendi yakınlarının gözlerinin önünde işkence edildiği, % 27,9'unun eşlerine ve annelerine cinsel tecavüzde bulunulacağı tehdidinin yapıldığı, % 44,9'unun yakınlarının yanında dövüldüğü tespit edildi. Seçilenlerden % 41,9'u maruz kaldıkları işkenceler yüzünden aile fertleriyle ilişkilerinde problemler yaşamaktan, % 44,7'si de topluma uyum sağlamakta zorluk çekmekten şikayetçi oldular. Araştırma için seçilen kişilerden % 20,1'inin cinsel sorunlar yaşadıkları, % 76,5'inin de ekonomik problemler içinde oldukları anlaşıldı.⁵⁸

⁵⁸ İşkence ve İsrail, <http://www.vahdet.info.tr/filistin/dosya2/0386.html> (E.T 29.07.2018)

Madde 13, a. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.

b. Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

İsrail'in 2002'de Batı Şeria'daki inşasına başladığı duvar Filistin tarafından *İrkçı Ayırma Duvarı* olarak kabul edilir, İsrail tarafından ise Güvenlik Duvarı olarak kabul edilir, küresel anlamda ise *Ayırma Duvarı* şeklinde tanımlanmaktadır. İsrail, uluslararası hukuk tarafından güvence altına alınan Filistin halkının haklarını dikkate almamasıyla birlikte, işgal altındaki Filistin topraklarının üzerine bir duvar inşa etmiştir. İşgal altındaki Filistin toprakları, İsrail işgalinin en tehlikeli uygulamalarından biri ile karşı karşıyadır. İsrail, Filistin topraklarını ilhak etmek için yaptığı girişimleri, bu duvar vasıtasıyla işgal ve yerleşimi sürdürmek için kullanmıştır.

125.000 kadar Filistinli, üç tarafı duvarlarla çevrilmiş bir alanda yaşamak zorundadır.

Batı Şeria kimlik kartına sahip yaklaşık 35.000 Filistinli, duvar ile Yeşil Hat arasında ikamet edecektir. Bazı köyler ise, duvarla Doğu Kudüs'ten ayrılmış olacaktır. Doğu Kudüslü kimlik kartı sahipleriyle birlikte 250.000 kadar Filistinli duvar ile Yeşil Hat arasında yaşayacaktır. 26.000 Filistinli, Batı Şeria'ya ancak tünel ve kara yoluyla bağlantısı olan, dört tarafı duvarla çevrili bir alanda yaşayacaktır.⁵⁹

Duvarlar içine hapsedilen Filistinli gençler, kendilerini geliştirmeleri ve özgür dünyada saygın bir kariyer edinmeleri neredeyse imkansız. Duvar dışında Yahudi gençlerle aynı özgürlüklere asla sahip değillilerdir. İsrail için potansiyel terörist olarak görüldülerinden İsrail kentleri içinde serberstçe dolaşmaları ve kendilerini geliştirmeleri neredeyse imkansız. Kendi topraklarında duvarlarla çevrilmek zorunda kalmış bu insanların ve dünyaya getirdikleri çocukların da geleceğinin koruma altına alınması gerekir. İsraili yerleşimciler işgal edilmiş topraklarda serbestçe dolaşırken, duvarın bir tarafındaki evlerinden diğer tarafındaki topraklarına ulaşamayan Filistinlilerin yaşadıkları insan hakları ihlalidir.

⁵⁹ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA), http://www.ochaopt.org/documents/Barrier_Report_July_2008.pdf, (E.T 29.07.2018)

Madde 15, a. Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır. ,

b. Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.

İsrail kuruluşundan itibaren ırk ve din başta olmak üzere Filistinli Araplarla, Yahudi göçmenler arasında büyük bir ayırım gözetmiştir. Filistinliler için yurttaşlık kavramı, daimi ikametgah ve doğma gibi şartlar aranırken, yahudiler için 1950 *Geri Dönüş Yasası*⁶⁰ ile Yahudi nüfusunu artırmanın yolunu aramıştır. Yeni gelen Yahudi göçmenlerin istihdamı, barınması, dil öğrenimi gibi konularda devlet özel hizmetler vermektedir. İsrail yurttaşlığını yeni kazanan Yahudi olmayan şahıslar içinse bu özel hizmetler sözkonusu bile değildir.

Diğer taraftan İsrail yurttaş olan Filistinliler'in konumu gerçekten çok ilginçtir çünkü yerlisi oldukları ve çoğunluğu oluşturdukları bir ülkede, aylarla ölçülebilen kısa bir süre zarfında sıkışıp kalmış bir azınlık durumuna düşmüşlerdir.⁶¹ İsrail devleti, bu azınlığa İsraili Araplar (Aravim Yisraelim) adını vermektedir. Bunun nedeni gayet ideolojiktir sadece teknik gerekçelerle açıklanamaz. İsraili denerek Filistin denen mekanın artık ortadan kalktığı, dolayısıyla o mekanla bir aidiyet ilişkisi kurulamayacağı anlatılmak istenmektedir. Araplar ise büyük bir coğrafyaya yayılmış bir insan topluluğuna verilen genel addır, *Araplar* teriminin kullanımı İsrail'in etno-kültürel içeriği ile birlikte ele alındığında bu insan topluluğunun aidiyet hissettiği ülke ile bağları kesilmektedir. İsrail yurttaşlığını kazanmış bu Arap topluluğu kendisini kimi zaman "Filistinli", kimi zaman "içerideki Araplar" (Arab el-Dahil), kimi zaman da *48 Arapları* olarak adlandırmaktadır. İlk ikisinde belirli bir ülkeye aidiyetin altı çizilirken sonuncusunda En-Nekbe deneyimine vurgu yapılmakta, kimlik zaman-mekan içerisinde bir konuma oturtulmaktadır.

Yurttaşlık, haklarına sahip olamayan Filistinli gençlerin önünde belirsiz bir gelecek olduğunda açıktır. İki seçenekleri vardır. Birincisi Filistinde kalıp İsrail baskısı altında mücadele vermek yada Filistin'i terk ederek geleceği dış dünyada aramak.

⁶⁰ 1950 Geri Dönüş Yasası, İsrail'in Yahudi devleti olarak varolma nedenlerinden birisi olarak görülebilir. Yasaya göre, "her Yahudi'nin Yahudi halkına karşı bir aktivitede bulunmadığı veya kamu sağlığıyla devletin güvenliği için tehlike oluşturmadığı takdirde ülkeye oleh (Aliyah yapan yani İsrail'e göç eden şahıs anlamını taşır) olarak gelme hakkı" vardır

⁶¹ Dan Rabinowitz, *The Palestinian Citizens of Israel, The concept of Trapped Minority and the Discourse of Transnationalism in Anthropology, Ethnic and Racial Studies*, Vol. 24, No.1, January 2001, s.64-85.

Madde 17, a. Herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkı vardır.

b. Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

İsrail'in en önmeli politikalarından biri Filistin topraklarını işgal ve Yahudi yerleşimcileri yerleştirmektir. Altı gün savaşlarından sonra büyük bir hız kazana yerleşimciler konusu günümüzde de kesintisiz olarak devam etmektedir. Filistinlilerin mülkiyet hakları hiçe sayılarak, zorla istimlak edilen topraklara Yahudi yerleşimciler yerleştirilmesi siyaseti hızla devam ettiren İsrail, böylelikle Filistin halkının mülkiyet hakkınıda görmemezlikten gelmektedir.

Önemli konulardan biride Filistin yerleşim alanlarına İsrail tarafından uygulanan insanlık dışı uygulamalar sonucu onları göçe zorlamaktır. Su, bir silah olarak kullanılarak, Filistin yerleşim alanlarına ya çok az yada çok pahalı olarak verilmekte, yaşam koşullarını zorlaştırarak göçe zorlanmaktadır.

Madde 26, a. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır.

Önemli insan hakları ihlallerinden biride eğitimidir. İsrail Yönetimi Filistin bölgesinde okullara az kaynak aktarılması, müfredatın içerik açısından zayıflığı, öğretmenlere verilen eğitimin yetersizliği⁶² ve öğretmenlerin liyakata değil İsrail Devleti'ne sadakate göre seçilmesi neticesinde bu okullardaki eğitimin niteliği gayet düşüktür. Arap ailelerin düşük gelir-eğitim düzeyi ve aldıkları sosyal yardımların azlığı sebebiyle 17 yaşına kadar eğitimini sürdürebilen Arap gençlerin oranı yüzde 68.3'te kalırken, aynı yaştaki Yahudi gençlerde bu oran yüzde 89.6'dır.⁶³ Bu da Filistinli gençlerin marjinalleşerek suç işleme eğilimlerini artırmaktadır. Arap sektöründeki liseleri üniversite giriş sınavlarında da çok başarısız bir profil çizmektedir.

Liseden mezun olan öğrenciler, Yahudi sektöründe iş bulmakta zorlanmakta, çoğunlukla Filistinli yerleşimcilerinde ve yerel kurumlarda çalışabilmektedirler. Üniversite okuyan şanslı kesimden bir çoğu ise iyi İbranice bilmelerine rağmen niteliklerine göre düşük pozisyonlarda iş bulabilmekte, hatırı sayılır bir kesimi

⁶² Zama Coursen-Neff, "Discrimination against Palestinian Arab Children in the Israeli Educational System", New York University Journal of International Law and Politics, Vol.36, 2003, s.136.

⁶³ Nada Mattar, "Disparities between Arab and Jewish local authorities in the Social Welfare Ministry's Budget (2004)", The Sikkuy Report 2004-2005, Jerusalem-Hayfa, December 2005.

eğitimci olarak Arap sektöründe çalışmaktadır. Askerlik hizmetini yapmamış olmaları Yahudi sektöründeki bir çok pozisyona başvurmalarını engellemekte, Arap sektörünün kısıtlı ekonomik imkanları sebebiyle de işsiz kalmaktadırlar.

2004 yılında yayınlanan bir rapora göre, çalışan İsrail yurttaşı Filistinli nüfusun yalnızca yüzde 44'ü lise ve üniversite eğitiminden geçmiştir.186 Çalışabilir nüfus içerisinde (15 yaş üstü) istihdama katılım oranları Yahudiler için yüzde 58.2 iken, bu oran Arap nüfus için ancak yüzde 38.6'dır. Bunda Arap nüfus içerisinde kadınların istihdama katılım oranının çok düşük olmasının da (yüzde 17.8) büyük payı vardır.⁶⁴

Sonuç olarak İsrail, planlı ve sistematik olarak Filistin coğrafyasını tamamen ele geçirmek, bölgedeki varlığını sürdürülebilir hale getirebilmek için müttefiki ABD'nin kayıtsız ve şartsız desteği ile her geçen gün Filistin halkına yukarıda sadece bir kısmını yazdığımız *Evrensel İnsan Haklarının* tamamını ihlal etmekten bir an olsun bile çekinmemektedir. Arkasına aldığı siyasal, ekonomik ve askeri gücün verdiği cesaret ve şımarıklıkla insalık dışı davranışlarının hedefi Filistinli genç nüfusa yöneltmiş, onların geleceklerini, ideallerini karartarak mücadele şevklerini kırmak, geleceklerini aramak için göçe zorlamak, aidiyet duygusunu zayıflatmak ve gelecekte kendileri için bir tehdit olmalarını engellemek için psikolojileriyle oynamayı hedeflemiştir.

KAYNAKÇA

- Abu-Amr, Z. (1994). *Islamic Fundamentalism in the West Bank and Gaza*, Bloomington, Indiana University Press.
- Abuzuhri ve Diğerleri. (2008). *Ticāh Ṭullāb Alcāmi'āat Alfalastyniyeh Neḥv Al'unf Ve Mustevā Mumārasātuhum Lah, Gazze, Mecellet Cāmi'at Alaksa, C.12, S.1.*
- Alsurani, G. (2012). *Fī Zikrā Murūr 'rba'ā Ve Sittūn 'Āmān 'lā Al-Nakbā- İhtilal Falastyn Ve Kıyām Devlet Al-Kayān Al-Suhyūny: Mu'tayāt Ve Ārkām Ḥavl Al-Şe'b Al-Falastyny Fī Al-Vtan Ve Al-Şatāt Kamā Fī 01.01.2012*, Beyrut: Merkez Dirāsāt Al-Zaytūne yayınları.
- Alvehidi, A. (2003). *Al-Zurvf Al-Şihyye Lila'Tfāl Al-Falastyniyn Al-Mu'takalyn Fī AlsucūnAl-'İsrā'İliyye, Mecellet Altufula Ve Altenmiye, Cilt:3 Sayı 11.*
- Armaoğlu, F. (1994). *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

⁶⁴ Mattar, Disparities between.

- Ataöv, T. (1970). “Filistin Sorunu’nun Ardındaki Gerçek: İsrail’in Kuruluşuna Kadardır”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 25, No:3.
- Awad, H. (2012). Al-’Sār Al-Nafsiyyeh Ve Al-’Ctimā’İyyeh Al-Nāitceh, Tulkarim: Cāmi‘at Al-’Kuds AlMaftuħa.
- Azm, A. (2013). “Gazze Tuğayyir Kıva‘id Allu‘ba”, Mecellet Aldirāsāt Alfalastīniyye, Cilt: 24, Sayı: 94, Bahar.
- Balcı, A. (2012). “Yahudi Yerleşimleri Post Modern Bir İşgal”, Ortadoğu Analiz Cilt: 4, Sayı: 45.
- BBC Türkçe, ABD Başkanı Donald Trump, Kudüs’ü İsrail’in başkenti olarak tanıdı, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42258773> (E.T 29.07.2018)
- Birleşmiş Milletler’de Filistin Oylaması Devlete Doğru Mu?; http://www.academia.edu/4485784/BİRLEŞMİŞ_MİLLETLER’DE_FİLİSTİN_OYLAMASI_DEVLETE_DOĞRU_MU, E. T: 22.07.2018
- Budeiri, M. (1998). Reflections on Al-Nakba, Journal of Palestine Studies, Vol.28, No.1, Autumn.
- Cibril, M. (1991). Vasıf Nazzal ve Sabbâ, Zuher. Filistiniyyul 1948 – Nidalün Mustemer. Merkezul Zehra’u Lel-Abhat. Kudüs.
- Edebali, N. G. (2012). Yakın Tarih Perspektifinde Filistin.
- Elhilah, A. ve Itani, M. (2008). The Suffering Of Palestinian Child Under The Israeli Occupation, 1. Baskı. Beyrut: Merkez Dirāsāt Al-Zaytūne Yayınları.
- Farsoun, S.K and Landis, J.M. (1990). The Sociology of an Uprising: The Roots of the Intifada, Jamal R. Nassar and Roger Heacock (ed.), Intifada: Palestine at the Crossroads, New York, Praeger.
- Fares, A. (2009). Alā Ğazze Kıra‘Eh Nakdiyye Fī ‘İftitāhiyyetihā 27 Aralık 2008 – 19 Ocak 2009, Mecellet Hıvliyyāt Alkuds, Sayı: 8, 2009- 2010 Kış –Bahar.
- Farsoun, S. K. and Zacharia, C. (1997). E. Palestine and Palestinians, Boulder, Colorado, Westview Press.
- Filistin İnsan Hakları Merkezi, (2010), Gazze: (27 Aralık 2008 – 18 Ocak 2009), Ramallah.
- Hamdan, E. (2010). Hımāyet Almadaniyyin Fī Al’rādi Alfalastyniyye Almuħtella (İttifaqiyyet Ceneif Alrabi‘a), Yüksek Lisans Tezi, Nāblus: Cāmi‘at AlNacāh.
- Hiltermann, J. R. (1991). Behind the Intifada: Labor and Women’s Movement’s in the Occupied Territories, Princeton, Princeton University Press.

Hüseyin, G. (2003). Al'stytān Alyāhvdy Fī Falasṭīn Min Al'sti'mār 'lā Al'imbir-yāliyye, Şam: Ettihād Alkuttāb Al'arab Yayınları.

İkinci İntifada; http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0kinci_%C4%B0ntifada, E. T: 06.07.2018.

İnnab, R. (2005). Ḥacm Al'stytān Alyahudy Fī Alḳuds Ba'd Al 67, (verkat 'amal muḳaddeme Fī mu'temar alḳuds alsābi'), Nablus: Cāmi'at Alnacāḩ.

İşkence ve İsrail, <http://www.vahdet.info.tr/filistin/dosya2/0386.html> (E.T 29.07.2018)

Khalidi, W. (2005), Why did the Palestinians leave? Revisited. Journal of Palestine Studies, XXXIV(2),; <http://www.palestine-studies.org/jps/abstract/41537>, E. T: 02.10.2014.

Khalidi, R. (1997). Palestinian Identity: The Construction of Modern Consciousness, New York, Columbia University.

Kimmerling, B. (2000), "The Formation of Palestinian Collective Identities: The Ottoman and Mandatory Periods", Middle Eastern Studies, April.

Lehn, W. (1982). Yahudi Ulusal Fonu: Bir Ayrım Aracı, Siyonizm ve Irkçılık, (çev: Türkkiye Ataöv), Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Mattar, N. (2004). "Disparities between Arab and Jewish local authorities in the Social Welfare Ministry's Budget The Sikkuy Report 2004-2005", Jerusalem-Hayfa, December.

Ma'oz, M. (1997). "Attempts to Create a Political Community in Modern Syria", London, Tauris Academic Studies, s.206-237.

Morris, B. (2004). The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited, Cambridge, Cambridge University Press.

Nassar, I. (2001). "Reflections on Writing the History of Palestinian Identity", Palestine-Israel Journal, Vol.8, No.4, s.20-38.

Neff, Zama. (2003). "Coursen. Discrimination against Palestinian Arab Children in the Israeli Educational System", New York University Journal of International Law and Politics, Vol.36.

Rabinowitz, D. (2001). "The Palestinian Citizens of Israel, The concept of Trapped Minority and the Discourse of Transnationalism in Anthropology", Ethnic and Racial Studies, Vol. 24, No.1, January, s.64-85.

- Roy, S. (2002). Gerileme ve Çöküş: Oslo'dan Sonra Filistin Ekonomisinin Durumu, Yeni İntifada: İsrail'in Apartheid Politikasına Karşı Direnmek, İstanbul, Everest Yayınları.
- Slater, J. (2001). "What Went Wrong? The Collapse of the Israeli-Palestinian Peace Process", Political Science Quarterly, Summer.
- Tamari, S. (1990). The Revolt of Petit Bourgeoisie, Intifada: Palestine at Crossroads, Jamal R. Nassar and Roger Heacock (eds.), New York, Praeger Publishers.
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA), http://www.ochaopt.org/documents/Barrier_Report_July_2008.pdf, (E.T 29.07.2018)
- Yaşar, F. T.; Özcan, Sevinc A. ve Kor, Z. T. (2010). Siyonizm Düşünceden İşgal Gerçeğine Filistin, Gümüş Ofset, İstanbul.
- <http://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2014/8/28> (E.T:12.07.2018)
- <http://www.pcc-jer.org/new/articles.php?id=127> (E.T: 22.07.2018)
- <http://www.wafainfo.ps/atemplate.aspx?İd=4109> (E.T 18.07.2018)
- <http://www.pcc-jer.org/articles.php?idn=155> (E.T 19.07.2018)
- <http://pulpit.alwatanvoice.com/articles/2009/11/11/179491.html> (E.T:22.07.2018)
- <http://pulpit.alwatanvoice.com/articles/2009/11/11/179491.html> (E.T:15.07.2018)
- <http://www.uskudar.edu.tr/176-zorunlu-goc-ve-psikolojik-etkileri.html> (E.T:15.07.2018)